

121
16

अथ

प्रबोधचन्द्रोदयं नाम

नाटकम् ॥

Alha Prabodh Chandrodayanam Natakam.

174
9

121
16

॥ प्रबोधचंदोरयस्यपुस्तकमिदं ॥
॥ श्रीरुद्रमिश्रमैथिलस्यरुद्रमिदं ॥
॥ श्रीगणेशायनमः ॥

121
16

यथाशास्त्रस्य वेदांतप्रकरणत्वात्वेदांतप्रतिपाद्यं ब्रह्मनिर्दिशन्नेवंमंगलमाचरति मध्याह्नार्कंति॥२॥

४ मय्यकं श्रुतं सर्वं वेदांतं तेहि प्रत्यक्षं पराकशं बोधैतं नृदवर्हिर्मुखात्तया परिभाषितौ * सुषुम्ना २

यस्मिन्

श्रीगणेशाय नमः॥ सदाशिवाय नमः॥ श्रीमन्मातापितृभ्यो नमः॥ मैथौ नार्कमरीचिकास्त्रियपयः पूरोयैर्देवानां
तरुणं वायुर्ज्वलनोजलं क्षिति रित्तित्रैलोक्यमुन्मीलति॥ यत्तस्य विदुषो निमीलति पुनस्तत्र ग्रेणि नैगोपमं
सां द्रुनं दमुपास्मते तदमलं स्वात्मावबोधं मरुः॥१॥ अपि च॥ अंतर्नाडी नियमितमरुलंघितं ब्रह्मरंभ्रं स्वा
तेशांतिप्रणविनि समुन्मीलदानंदसां३॥ प्रत्युज्यातिर्जयतियमिनः स्पष्टलालाठनेत्रव्याजव्यक्तीकृत
मिव जगद्व्यापि चंद्रमौलिः॥२॥ नांघंतेस्त्रैधायः॥ अलमिति विस्तरेण॥ आदिष्टोस्मि॥ सकलसा
मंतचक्रचूडामणिमरीचिमंजरीनीराजितचरणकमल युगलेन॥ बलवदरिनिवहवक्षस्तृक
पाटपाटनप्रकटितनरसिंहरूपेण॥ प्रवलतरनरपतिकुलप्रलयमहार्णवक्षनिमग्नमेदिनीस
मुद्धरणमहावराहेण॥ सकलदिग्विलासिनीकर्णशूरीकृतकीर्तिलतापल्लवेन॥ समस्ताशास्त्रवेरम
कर्णतालास्फालनबहलतरपवनसंपातनर्तितप्रतापानुलेन श्रीमतागोपालेन॥ यथास्वत्वस्य
सहजसुहृदेराजः श्रीकीर्तिवर्मदेवस्य दिग्विजयव्यापारांतरितपरब्रह्मानंदैव रत्नाभिः समुन्मीलि
तविंबिचविषयरस्यर्शुदूषिताइवातिबोहिता दिवसाः॥ इदानीं तु कृतकृत्या एव वयं॥ यतः॥ नीलाक्षयं

स्वभावकोमलस्य

स

कीर्तिरिव वर्मदेवनान्नोराजः कीर्तिरिव वर्मकवचं यस्येति वा ४२

सम्यगनुभूता २

अति कोताः

विलंबित २

वाः प्रकुर्वन्ति सर्वरंगः प्रकीर्तितः॥ सर्वरंगं विधायादौ सूत्रधारे विनिर्गते॥ प्रविश्य तद्दपरः काव्यमास्थापयेन्नटः॥ प्रथमं सर्वरंगं श्वेततः प्रस्ता

॥ अत्र यागलक्षणं ॥ नर्तनीयकथासूत्रप्रथमं
॥ नृसूत्रं ॥ रंगरूपं समासाद्य सूत्रधारः स उच्यते
॥ तः ॥ १॥ नोदीर्घं शतं च॥ कस्मिन्मार्गस्थाय
॥ सनादी सन्नेन विषयतश्चिन्तयन् नृकवमनगता
॥ यत्प्रत्यक्षं दृश्यते सर्वं रंगविशेषं पश्यन्ते॥ कश्चि

॥ १॥ वनेति च॥ आरंभसर्वनायानां प्रेतस्मात्प्रान्यमिष्यते॥ ३॥
॥ १॥ वनेति च॥ आरंभसर्वनायानां प्रेतस्मात्प्रान्यमिष्यते॥ ३॥

नाद्यानुकारः तेन २
५ एषास्मिन्नापयतु अर्थः कोनियोगो अनुष्ठीयतामिति ॥

पतिद्

शङ्खिप्राप्तवन्मः ५
हठेन ५

करतालिकारूपं३

नाद्येन प्रसादयितुं

२

कुशीलवाः नरवेशः ॥ *आर्य आश्रय आश्रय येन तथा निजवल विक्रमैक निर्भर्त्सित सकल राजमंडलेना ॥ आकर्णक
* एक ठिन कोदंड उदंड वहुल बहुतर शरनिकर जर्जय मान तु रंग तरंग मालं ॥ निरंतर निरंतर तौ शरा वि
* क्षिप्त शस्त्र सहस्र सार्ध पर्यस्तो गमात गमामती धर सहस्रं ॥ अमकु जे दंड मेदरा मिघात धर्त्ति
* मान सकल पत्तिसलिल संघात कल्ले न्यसागर निर्मथ्य मेध मथने ने वक्षीर समुद्र आसादिता समर वि

दिशेस्मि ॥ तदा दिश्यतां भैरताः वर्त्ति का परिग्रहाय ॥ नटी सविस्मयं ॥ अञ्ज अछरि अं ॥ २ ॥ जेतो तथोणि अमु अवल विक्र
मेक ति भिद स अलरा अमंडलेना आ अस्म अठि अकठि रा को अंड उदंड वहुल वरिसंत सरणि अरज ज्जरि जेत तु
र अतरंग मालं ॥ निरंतर निरंतर तिस्र विस्वित सत्थ सहस्र सत्थ पल्ल थ डुं गमा अंग महामहिह सहस्र
अं त भु अदंड अंदरा हि घाद धूमन स अल पत्तिसलिल संघाद ॥ कंठा सेता सा अरं ति म्महि अं ॥ मकु मह तोता व
खीर समुद्र आसा रिदा समर विज अल छी ॥ तस्स सं पदं सहस्र मुणि अण सलाह ति ज्ज चरिदस्स कधे ए आरि सो
उवस मो सं बुत्तो ॥ सूत्रधार ॥ आर्य निसर्ग सोम्य मेव ब्राह्म्यं ज्योतिः ॥ कु तोपि कारणा त्पात विकार मपि पुनः स्व
भा वे व्यतिष्ठते ॥ यतः ॥ सकल भूपा लकु लप्रलय कालाग्निरुद्रेण ॥ चरि पतिना समुन्मीलितं च श न्वय पा
थि वानां पृथिव्या माधिपत्यं स्थिरीकर्तु मय मस्य संरंभः ॥ पश्य ॥ तथा ॥ कल्प्या त वा त संरं भले धिता शेष भ
अतः ॥ स्थैर्य प्रसाद मर्यादा स्ता एव हि महोदधेः ॥ अपि च ॥ भगव आर्यै तां शं भूता भूतहिता य तै र्था विधाः
चौरै र्भूषणैः पुरुषाः क्षिति मवतीर्य निष्पादित कृत्याः पुनः शांति मेव प्रपद्यंते ॥ यथा ॥ परभुरा ममेवा कल
यतु भवती तावत ॥ येन ॥ त्रिः सप्तै क त्वे न प वहल वसा मांस मस्तिष्क पंक प्राग्भा रे कारि भूरि व्युत्तरु
धिर सरि द्धारि पूरे भि वैकैः ॥ यस्य स्त्री बाल व द्राव धि नि धन विधौ निर्दयो विश्रुतो सो राज न्योच्चो स कू

जयलक्ष्मीः ॥
तस्य सा प्रतं स
कल मुनि जन
स्वाधनीय चरि
तस्य कथं एता
दश उपशमः
सं वत्तः ४२

प्रकारो तरेण
रु
नादशाः
प्राप्नुवंति क

२

स्नानं तपणं एकविंशतिवारमित्यर्थः २
च ४९

मल्लक छारयः ४
तीर २

निश्चलता स्व
छता वेलाः ४
पुरुषार्थ एव
भूषणं येषां
ते ॥ ४९

आर्यपुत्र एवं निवेदं ॥ तथापि महासायसंपन्नः शक्तिचोरातिः ॥ यतोस्य संयमनियमप्रश्रवाः अपत्या महाबलाश्चरन्ते ॥ ४२ ॥
 एवं प्रकारेण ॥

२

ममजगदखिलवरोरुनाज्ञामिदमति लघ्वधतिमुहूर्तमेति ॥ तथाहि ॥ अहल्यायाः जारः सुरपतिरभस्ताम
 तनयां प्रजानाथोयासीदभजतगुरोरिदुरवलो ॥ इति प्रायः कोवानपदमपथं कार्यतमयाभमोमदाणानां
 कइवभुवनोन्माथविधिषु ॥ रतिः ॥ अज्जउत्तएवंतोदं तथाविमहासहाअसंपत्तिसंकिद्वोअरादी ॥ जदो
 अस्सजपणिसुमप्पसुहाअमच्चोमहाबलासुत्तिज्जति ॥ कामः ॥ प्रियेयान्नेतान्नाज्ञोविवेकस्यवलवतोयमा
 दीनलोअमात्यान्यस्यसितथापिउ नरेतेनियतमस्माभिरभिंयुक्तमात्राआगेवविघटिष्यते ॥ अहिंसा
 कैवकोपस्यब्रह्मचर्यादयोमम ॥ लोभस्यपुरतः केमोसयास्तेयापरिग्रहाः ॥ यमनियमासनप्राणाय
 मप्रत्याहारधारणाध्यानसमाधयस्तु निर्विकारचित्तैकसाध्यत्वादीषत्कुरुसमन्वीलनाएव ॥ अ
 पिचास्त्रियमेवामीषाकृत्यास्तेनैतेअस्मत्तोचराएववर्तन्ते ॥ यतः ॥ संतुविलोकनभाषणविलासपरि
 हासकेलिपरिंभाः ॥ स्मरणा मपिकामिनीनामलमिहमनसोविकाराया ॥ विशेषतश्चैतेमदमात्सर्यदं
 आदिभिरस्मत्स्वामिवल्लभैरभियुज्यमानाः नरपतिमंत्रिणामधर्ममेवाश्रयिष्यन्ति ॥ रतिः ॥ अज्जउ
 त्तशुद्धंमएतुलाणंसमदमविवेअपडुदीणं चएकंउप्पत्तिहाणंति ॥ तथाहि ॥ संस्तः प्रथममिहेव
 रस्यसंगा मायायांमनइतिविश्रुतस्तत्तजः ॥ त्रेलोक्यसकलमिदंविस्मज्येभ्यस्तेनायोजनितमिदं
 कुलद्वयनः ॥ तस्यचप्रवृत्तिनिवृत्तीदधर्मपत्न्यो ॥ तयोः प्रवृत्त्यासमुत्पन्नेमहामोहप्रधानमेककुलं ॥
 मृतंमयायुष्माकंशमदमविवेकप्रभृतीनांचएकमुत्पत्तिस्थानमिति ॥ ४३ ॥ कामः ॥ आः किमुच्यतेएकमुत्पत्तिस्थानमिति
 ॥ ननुजनकएवास्माकमभिन्नः ॥ ३

प्रतिकूलसंगतः ५

अवजो कनेमध
 रालापः विभ्रमः
 नर्मकथा आलि
 गनेऽमानिसंतुति
 ६७ ॥ ७

स्वप्ना २

३

आर्यपुत्रयद्येवंतत्किञ्चिन्निमित्तं कृष्णाकं सोदराणां अपि परस्परमेतादृशं वैरं ॥ ४४ ॥ शांतपापं आर्यपुत्र किं एतत्पापं वि
 देषमात्रं के एते राख्यं अथवा अस्त्वपायः कोपि अत्र न विवर्तते ॥
 निरत्यां वक्षितीयं विवेकप्रधानमिति ॥ रतिः ॥ अज्जउत्त ॥ जइएवंता किंत्तिमित्तं तुष्पाणं सोअराणं पियरोप्परं पि
 एअरिस्सेवेरं ॥ कामः ॥ प्रियो ॥ एकामिषप्रभवेमेवसहोदाराणा मुज्जेभतेवैरमिति प्रसिद्धं ॥ पृथ्वीति
 मित्तमभवत्कुरुपांडवानां नीत्रस्तथाहिभुवनक्षयकृद्धिरोधः ॥ सर्वमेवेतेजगदस्माकं पिजोपा
 र्जितं ॥ तच्चास्माभिस्तत्तवल्लभतया सर्वमेवाक्रांतं ॥ तेषांतुविरलः प्रचारः ॥ तेनतेपापाः पि
 तरमस्माश्चोमुलपितुमद्यताः ॥ रतिः ॥ संतं पावं ॥ अज्जउत्त किं एदं पावं विदेसमेतकेण
 तेहिं आरद्धं अहवाअस्मिउवाओ कोविंमेतिदो ॥ कामः ॥ प्रियेअस्यत्रकिंचिन्निगृह्येवीजं ॥ रतिः ॥ अ
 ज्जउत्त तां किं तां उवाजीयदि ॥ कामः ॥ स्त्रीस्वभावाइवतीभीरुरिहिनतदाहणरुस्यपापीयसासुराही
 यते ॥ रतिः ॥ सभयं ॥ अज्जउत्त केरिंशता ॥ कामः ॥ प्रियेनमेतव्यं नमेतअहताशानामाशामात्रमेत
 त् ॥ अस्ति किलेषा किंवेदती ॥ अत्रस्माकं कुलेकालरात्रिकन्याविद्यानामसुराक्षसीसमुत्पद्यत
 इति ॥ रतिः ॥ सभयं ॥ हद्दीहद्दीकथंअस्माकं कुलेरस्मिन्निवेवदिमेहिअस्मि ॥ कामः ॥ प्रिये किंवेदतीमा
 त्रमेतत् ॥ रतिः ॥ अर्थता एरस्मिन् एकिंकावं ॥ कामः ॥ अस्ति किल प्राजापत्या सरस्वती ॥ पुंसः
 संगसमुद्दिस्तस्य गृहिणी मायति तेनाप्यसावस्पृष्टापिमनप्रसूयत नयं लोकां नसूत कमादा ॥ त
 स्मादेव जननिष्यते पुनरसौ विद्येतिकन्या तया तातस्ते च सहोदराश्च जननी सर्वं च भक्ष्यकुलं ॥
 ताधिकहाधिककथं अस्माकं कुले राक्षसीति वेपते मे हृदयं ॥ ४

जगति २

एथर्द्ध
 आर्यतत्किं नो क
 व्यते ॥ ७
 आर्यपुत्र कीद
 शं तत् ॥ ८

संगेन ससंक्षितस्य
 रहितस्य ॥ असंगेन
 यं उरुष इति श्रुतेः
 ॥ ४२

ताधिकहाधिककथं अस्माकं कुले राक्षसीति वेपते मे हृदयं ॥ ४
 अथतयारासस्या किं कर्तव्यं ॥ २

सुप्र

४

अनुगांशं इति
कोजनीयं ८

आ. परिचायसुपरिचायसु ॥ १ ॥ आ. कथमेतैः आत्मनो विनाशकारिणा विद्याया उत्पत्तिः तैर्दुर्विनीतैः स्थाप्यते ॥
 अथ किं तस्याराक्षस्योत्पत्तिः त्रितिसाणसंमता ॥
 रतिसत्रासौलं पं॥ अज्जउते परिताहिं परिताहिं ॥ इति भर्तारमालिङ्गति ॥ कामः स्पर्शसुखमभिनीयस्वगतं ॥ स्फुरद्रोमो
 द्वेदस्तरलतरताराकुलदृशोभयोर्कपातुंगस्तनसु ॥ गभरासंगसुभगः ॥ अधीराश्यायंजमणिवलयरोर्वल्लिरचि
 तः परीरभोमोदंजनयतिचसंमोहयतिच ॥ प्रकाशो ॥ ददं परिष्वज्वप्रियेन भेते व्यं ॥ २ ॥ अस्मासु जीवत्सकुतो विद्यास
 त्तिः ॥ रतिः ॥ अर्थकिं ता एरस्वसौ एउप्यती तुल्लाणं पडिवरवाणं संमदा ॥ कामः वोदं साखलुविवेकिनो पुनिषदे व्यं प्रबोध
 चेद्रेण भ्रात्रासंमज्जनयितव्या ॥ तत्र सर्व एतेशमदमादयः प्रतिपन्नोयोगाः ॥ रतिः ॥ अज्जउते कहं एदेहिं अप्पणो विणा
 सकारिणी एविज्जा एउप्यत्ति तेहिं दुब्बिणी देहिं सलाहिज्जदि ॥ कामः ॥ प्रिये कुलक्षयप्ररत्ता नापापकारिणो कुतः प्रत्यवाय
 गणना ॥ पश्य ॥ सहजमलिनवक्रभावभाजा भवति भवः प्रभवामनाशहेतुः ॥ जलधरपदवीमवाप्यधमो ज्वलन
 विनाशमेतु प्रयतिनाशं ॥ नेपथ्ये ॥ आः पापदुरात्मनू कथमस्मानेव पापकारिण इत्याक्षिपसि ॥ नगरे ॥ गुरोरप्यवलि
 प्तस्य कार्या कार्यमिजानतः ॥ उत्पथ प्रतिपन्नस्य परित्यागे विधीयते ॥ इति पौराणिकीं गाथां पुराणविद उदाहरति ॥
 अनेन चास्माकं जनकेन अहंकारानुवर्तिना जगत्पतिस्तावत्पतेव बद्धः ॥ मोहादिभिश्च स एव बद्धः स्मृत्तुतो नी
 तः ॥ कामः ॥ विलोक्य ॥ प्रिये अयमस्माकं कुलज्यायानूदव्यामस्यासहविवेक इति एव भिवर्तते ॥ यथैषः ॥ रागा
 दिभिः स्वरसचारिभिरात्तकांतिर्निर्भस्यमान इवमानधनः कशागः मस्यानितांतकलुषी कृतयाशशाककांसेवसा
 द्रुहिना तरितो विभाति ॥ तन्न युक्तमिहास्माकमवस्था उमिति निष्क्रांतो ॥ विष्कं मेकं तततः प्रविशति राजमतिश्च ॥
 राजा विचिंत्य ॥ प्रिये श्रुते त्वयास्य दुर्विनीतस्य बरोर्मदनस्य विस्फूर्जितं नवः ॥ यदस्मानेव पापकारिण इत्याक्षिप
 ति मतिः ॥ अज्जउते किं अप्पणो दोसं लो ओ विआणदि ॥ राजा ॥ पश्य ॥ असावहंकारपरेदुरात्मनि निवध्यते पा

आर्यपुत्र किं आत्मनो दोषं लोको विजानाति ॥ १ ॥

विष्कं मेकं भाव्यस्त्वेना ३
 * पूर्ववत्तस्य नाशः उत्तरस्यागमः तयोस्तत्तना ४

शब्दायमानः
 ६ मत्ता नि कुर्वन् यथा भवति तथा ४

प्रतिपाद्यस्तचना ७

२ नाटकांशं मध्ये
 भयेन ५
 सरेतनानि ६
 नाशने ७

दकथनपदुरैरहोरधारः कुशरः ॥ सोपि स्ववीर्यादवतार्यभारं भूमेः समुत्तवायकुलं नृपाणां ॥ प्रशांतको
 पज्वलनस्तपोभिः श्रीमान्मुनिश्च शास्यति जामदग्न्यः ॥ तथा यमपि कृतकर्तव्यः संप्रति परमा मुपशमनिष्ठां प्राप्तः ॥
 येन च ॥ विवेकेनेव निर्जित्य कर्णमोहमिवोर्जितं ॥ श्रीकीर्तिवर्मनपते बोधस्य बोदयतः ॥ नेपथ्ये ॥ आः पाप
 शैलैषाधमकथमस्मासु जीवत्सस्वाभिनी महामोहस्य विवेकशकाशात्पराजयमुदाहरसि ॥ स्तत्रधार
 ॥ संसंभ्रमे ॥ विलोक्य ॥ आर्यो ॥ उत्तंगपीवरकुचद्वयपीडितांगमालिङ्गितः पुलकितेन भजेनरस्य ॥ श्री
 मोनेजगतिमुदयन्ममनाभिरामः कामोयमेति मदप्रतिर्तिनेत्रपप्रः ॥ मद्रचनाया मुपजातको धइ
 वलक्ष्यते ॥ तदैपसरणमेवनः श्रेय इति ॥ निष्क्रांतो ॥ प्रस्तावेना ॥ ततः प्रविशति यथा निर्दिष्टः सकोधः
 कामोरतिश्च ॥ कामः सकोधं ॥ आः पापेति पठित्वाननुरे भरता धम ॥ प्रभैवति मनसि विवेको विदुषाम
 पिशात्संभवस्तावत् ॥ निपतंति दष्टि विशिखायावन्नेदीवराक्षीणा ॥ अमिव ॥ रम्यं हर्म्यतलेन वा सुनय
 नायुजद्विरेफालताः प्रो श्रीलज्जवमलिकासुरभयोवाताः सचंद्राक्षपाः ॥ यद्येतानि जयंति हेतपरितः
 शस्याण्यमोघानि मेतद्रोः कीदृगसो विवेकविभवः कीदृकप्रबोधोदयः ॥ रतिः ॥ अज्जउते ॥ गु
 रुश्रोस्तु महारा अमहामोहस्य पडिवरवो विवे अति तर्कं मि ॥ कामः ॥ प्रिये ॥ कुतस्तवेदस्त्रीस्वभा
 वसुलभिवेका इयमुत्पन्ने ॥ पश्य ॥ अपियरिविशिखाः शरासनं वा कुसुममयं सैरु रोरु रंतथापि ॥
 आर्यपुत्रगुरुकः खलु महाराज महामोहस्य प्रतिपक्षो विवेक इति तर्कं यामि ४२ देवदेसैः सह वर्तते न सुरासुरं

८ तावत्पर्यंतं
 प्रभयति समु
 त्यते ४

॥ श्री० एवमर्घ्यं दीर्घतरनिप्रविद्रावितहृदयप्रकाशेपरमेश्वरे कथं प्रबोधोत्पत्तिर्भवति ॥ ६ ॥
 ॥ श्री० अन्यास्ताः स्त्रियो याः स्वरसप्रवृत्तस्य बाधार्थं व्यापारप्रस्थितस्य बाधोत्पत्तिं विद्वन्ति ॥

५

पुरुषः स्वभावादेव विषयस्य विमुखः ॥ ततः स्वतन्त्र एव पारमेश्वरे पदे निवेशः ॥ यामि ॥ तमेव च मातुरभिप्रायमासाद्य नितां त
 प्रत्यासृजतया तद्रूपमिवापन्नेन मनसानवद्वाराणि पुराणि निम्नायि ॥ एकोपि बहुधा तेषु विच्छिद्येव निवेशितः ॥ स्वचेष्टितमयो
 तस्मिन्निदधाति मणोविव ॥ मतिः ॥ विचिंत्य ॥ अज्जउत्तं यादिसीं मदा पुत्तको वितादिसो जेव जादो ॥ यादशी माता पुत्तको पिता दश
 एव जातः ॥ राजा ॥ ततो सा बहं कारेण चित्तस्य जेष पुत्ते एण प्रापरिष्ठत्तः ॥ ततश्चासा वीरः ॥ जातो हं जनको ममेष जननी क्षेत्रं
 कलत्रं कुले पुत्रादिन मरात यो वक्तवले विद्यासुहृदो धवाः ॥ चित्तस्य रित कल्पना मनुभैव नृविद्यान विद्या मयी निद्रामेत्य
 विधर्त्ति ॥ तो बहुविधानस्वप्नानि मान्य श्यति ॥ मतिः ॥ अज्जउत्तं एवं दीरुदीरु तरणिद्या विद्या विदेहि अ अप आसे परमेसरे
 कथं प्रबोधुपत्ती भविस्सदि ॥ राजा ॥ सलज्जे अधोमुखस्तिष्ठति ॥ मतिः ॥ अज्जउत्तं किं ति गुरु अरलज्जा भरणं मिदस्स
 रो तुल्लि को भदो सि ॥ आर्यपुत्र किमिति गुरु तरलज्जा भरणमित शेरुवर स्तस्मी को भूतो सि ॥ राजा ॥ प्रिये सेव्यं प्राये
 ण योषिता हृदयं भवति तेन सा पराधमि वा मानं शंके ॥ मतिः ॥ अज्जउत्तं अस्मता इत्थि आ ओ सरस पउत्तस्स वा
 धम्मस्य वा वारपच्छिदस्स वा भनुत्तो हि अ अट्ठि अ विहत्तांति ॥ राजा ॥ प्रिये ॥ मानिन्याश्चिरविप्रयोगजनितास्तया
 कुलाया भवेष्वात्मा देरनुकूलना दुपनिषदे व्यामया संगमः ॥ तस्मी चेद्धिमानपास्य भवतीति चेन्मुहूर्तं ततो
 जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिधाम विरहाप्राप्तः प्रबोधोदयः ॥ मतिः ॥ अज्जउत्तं जइ एवं कुलपुरुषो दिठगे ठिणि वु अ सबं
 धमोखो भोदितरो ता एत्ति शाणु बंधो जेव अज्जउत्तो भोदुंति सुद्धं मे पि अं ॥ राजा ॥ प्रिये ययेवं पसन्ता सि सि
 द्धास्तर्हि न चिरमस्माकं मनोरथाः ॥ तथा हि ॥ वध्ये को बहुधा विभज्य जगता मादि विभुः शाश्वतः क्षिप्तो

पतत

जाम्बो ६

५

आर्यपुत्रयद्येवं कुलप्रभोर्दृढमधिनिवृद्धस्य चापि तबंधमोक्षो भवति तदा तस्यां नित्यानुबंध एव आर्यपुत्रो भवतु इति मे सुष्ठु प्रियं ॥

ये पुरुषः पुरेषु परमो मृत्योः प्रापितः ॥ तेषां ब्रह्मभिदां विधाय विधिवत्प्राणं तिकं विद्यमा प्रायश्चित्तमिदं मया पुनरसौ
 ब्रह्मैकतां नोयते ॥ तद्भवतु प्रस्तुतविधानाय शमदमादी उद्योजयावइति निष्क्रांते ॥ ॥ इति श्री ब्रह्मादेति महाक
 विश्वरूपमिश्रविरचिते प्रबोधचंद्रोदयका मा पद्मानो नाम प्रथमोऽङ्कः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥
 ततः प्रविशति देवः ॥ आरिष्टोऽस्मि महाराज महामोहेन यथा वत्सदं भप्रतिज्ञातं समा ॥ येन विवेके न प्रबोधो द्याय प्रेवि
 ताश्च तेषु तेषु तीर्थेषु शमदमादयः सवायमस्माकमुपस्थितः कुलक्षयो भवद्विरवहितैः प्रकर्तव्यः ॥ तत्र पृथिव्या प्रथमं मु
 क्तिक्षेत्रं वाराणसी नाम नगरी तद्गवांस्तत्र गत्वा चतुर्णां मया श्रमाणां निःश्रेयसाविघ्नाय प्रयततामिति ॥ तद्गवांती कृत्वा
 वतभूयिष्ठमया वाराणसी ॥ संपादितश्च स्वामिनीयथा निर्दिष्ट आदेशः ॥ तथा हि ॥ मरुदधिष्ठिते रिरा नी ॥ विश्वावेशम
 सुसीधुगंधिललनावक्रासवामोदितैर्नीत्वा निर्जरमन्त्रथोत्सवरसेरुन्मिरुचं प्राह पाः ॥ सर्वज्ञा इति दीक्षिता इति चि
 राप्राप्ताग्निहोत्रा इति ब्रह्मज्ञा इति तापसा इति दिवा धर्तैर्जगद्व्यते ॥ ॥ विलोक्य ॥ कोप्ययं पांथो भागीरथी
 मुनीर्यसो प्रते इह एवाभिवर्तते ॥ यथैष ॥ ज्वलन्निवाभिमानेन न्यसन्निवजगत्रयं ॥ भर्त्सयन्निववाग्जालैः प्र
 ज्ञयोपहसन्निव ॥ तथा तर्कयामि ॥ नूनमयं दक्षिणराट् प्रदेष्टादागतो भविष्यति ॥ तदेतस्मादायस्याहं
 कारस्य वक्तोऽहं मनुसरिष्यामीति ॥ ततः प्रविशत्यहंकारः ॥ अहो मूर्खवहुलं जगत् ॥ तथा हि ॥ नैवाश्रावि
 गुरोर्मतेन विदितं कोमोरिलं दर्शनं तत्तत्ज्ञातमहोनशालिकगिरावाचस्पतेः काकथा ॥ सूक्तं नापि महोदधे

६

नि

रधिगतं माहाव्रतोनेक्षितास्सस्मावस्तुविचारणान्नपशुभिः स्वस्थैः कथं स्थीयते ॥ विलोक्य ॥ एते तावदर्थवधारिणः
 विधराः ॥ स्वाध्यायाध्ययनमात्ररताः वेदविज्ञावका एव ॥ पुनरन्यतो गत्वा ॥ एते च भिक्षामात्रं गृहीतयतिव्रतामुंडि
 तमुंडाः पंडितमन्याः वेदांतशास्त्रं व्याकुलयन्ति ॥ विरुस्य ॥ प्रक्षारिप्रमासिद्धविरुद्धाभिधायिनः ॥ वेदांताय वि
 शास्त्राणि बोध्येः किमपराध्यते ॥ तदेतैर्वाग्भिश्चामपि गुरुतरदुरितोदयाय ॥ पुनरन्यतो गत्वा ॥ एते च शैवपा
 शुपतादयो दुरभ्यस्ताक्षपादमताः पशवः पाखंडाः एव ॥ श्रीषां संभाषणादपिनरानरकंप्रयांतितदेते दर्शनप
 थादूरं परिहरणीयाः ॥ पुनरन्यतो गत्वा ॥ एते च ॥ गंगातीरतरंगशीतलशिला विन्यस्तभास्वदधी संविष्टाः कु
 शमुष्टिप्रंडितमहादेवाः करडोज्ज्वलाः ॥ पर्यायग्रथिताक्षस्त्रवलप्रत्येकबीजग्रहव्यग्राग्रागुलमोहरतिध
 नो ॥ वित्तान्यहोदाभिकाः ॥ पुनरन्यतो गत्वा ॥ एते च त्रिदंडव्यपदेशजीविनो देता देतपरिभटाश्च ॥ पुन
 रन्यतो विलोक्य ॥ अथेकस्येदं दारोपांतनिखातातिप्रोभवंशकोउताउवितेधोतसितेस्सस्मावसहस्रमित
 स्ततो विन्यस्तस्सस्माजिनदण्डुपलचमसचरत्वालोत्तरवलमुसलमनवरतकुताङ्गगंधधूमश्यामलीक
 गगनमेतलममरसरितोनातिहरेविभात्याश्रमपदं ॥ नूनमिदं कस्यापि गृहमेधिनो गृहं भविष्यति ॥ भवतु
 युक्तमस्माकमतिपवित्रमेतत् ॥ किञ्चिद्वसतिवासाय स्थानं प्रवेशनाटयति ॥ विलोक्य ॥ अथे ॥ अर्द्धि
 दुलंछितललाटचजोद्वारः कंठोष्ठचिवुकोरुकपोलजानुः ॥ चूडाग्रकणिकटिपाणि विराजमाने
 दभांकरः स्फुरतिस्तर्द्धवेषदेभः ॥ भवत्पसंपाद्येन ॥ उपसृत्य ॥ कल्याणं भवता ॥ देभः कुर्यात्तवा

६

रयति॥ प्रविश्य वडः स संभ्रमं॥ ब्रह्मवद्वरत एव स्थीयतां॥ यतः॥ पारो प्रक्षाल्येतदा ॥ अमपदं प्रवेष्टव्यं॥ अहंकारः॥
संक्रोधः॥ आः पापतुरुहक देशं प्राप्तास्मः॥ यत्र श्रोत्रियानतिथीनासनपाद्यादिभिर्गृहीतो नोपतिष्ठते॥ दंभः॥
हस्तसंज्ञया समाश्वासयति॥ वडः॥ एवमाराध्य पादाः प्रतिपादयति॥ इरदेशादागतस्य आर्यस्य कुलशीला
दिकं न सम्यगस्माकं विदितं॥ अहंकारः॥ आः कथमस्माकमपि कुलशीलमिदानीं परीक्षितव्यं॥ श्रयतां॥
गोडं गच्छन्नुत्तमनिरुपमातत्रा विराठापुरीभूरिश्रेष्ठिकनामधाम परमेतज्जोत्तमो नः पिता॥ तत्तु त्राश्च महा
कुलीनविदिताः कस्यात्र ते वामपि प्रज्ञाशीलविवेकधैर्यविनयाचारेरहं चोत्तमः॥ दंभः वडं पश्यति॥ वडस्ता
म्रघटीमारोय भगवत्पादशौचं विधीयतां॥ अहंकारः॥ भवतु को विरोधः एवं क्रीयते॥ तथा सखीपस
र्पति॥ दंभः॥ देतान्यो जयति॥ वडः॥ स संभ्रमं दरेतावतस्थीयतां॥ कदाचिदाताहता प्रस्वेदकणिकाः
पतंति॥ अहंकारः॥ अहो अहं पूर्वमिदं ब्राह्मण्यं॥ वडः॥ ब्रह्म ज्ञेयमेतत्॥ तथा हि॥ अस्मै चरणायस्य च
उमणिमरीचिणि॥ नो राजयति भूपालाः पादपीठांत भूतलं॥ अहंकारः स्वगतं॥ अये दंभया लो देशः
भवत्स्मिन्नासन उपविशामि॥ वडः॥ मैवं नाराध्य पादानामन्येरासनमाक्रम्यते॥ अहंकारः॥ आः
पाप-अस्माभिरपि दक्षिणाराधप्रसिद्धविभुभिर्भिरिदमासनमनाक्रमणीयं॥ अहंकारः॥ नोस्मा
कं जननीतथोज्ज्वलकुलास श्रोत्रियानां पुनर्यथा काचन कन्यका खलु मया तेनास्मिता ताधि
कः॥ अस्मिन्नालकमित्रमावृतवधर्मिण्याधिस्ताते तत्संपर्कवशा न्मया त्वगृहीती प्रेयस्य

स्तिर

पिप्रोक्षिता॥ दंभः॥ भावतयद्येवं तथाप्यस्माकमविदितवृत्ततो भवान्॥ तथा हि॥ सदनमुपगतो हं पूर्वमंभो
जयानेः सपदि सुनिभिरुच्चैरासनेषु तेषु॥ सरापथमनु नीय ब्रह्मण गोमयां भूपरिम्बिते निजोरा वाशु
सेवे सितोस्मि॥ अहंकारः॥ अहो दोषिक ब्राह्मणस्यात्कृत्तिः॥ अथवा दंभस्य भवत्वेवंतावत्॥ सकोधः॥
आ किमेवं गर्वायसे॥ अरे कश्चिद्वा सवः कथय कोनु पप्रोक्ष्वो वद प्रभव भूमयो जगं का ऋषीणाम ति ४
पि॥ अवेहितपत्नीवलं मम पुरंदराणां शतं शतं च परमेषु नापततु वासुनीनां शतं॥ दंभः॥ विलोक्य
सानेदं॥ अये आर्यः पितामहोस्माकमहंकारः॥ दंभः॥ आर्यः॥ लोभात्मजो हं मभिवात्ये॥ अहंकारः॥ वसा
युष्मात्तु भवा॥ बालः खल्वसि मया द्वापारो ते दृष्टः॥ संप्रतिकालविप्रकर्षाद्वा क्वयस्ततया न सम्यक्
प्रसाभिजानामि॥ अथ कुमारस्या नृत्यस्य कुशलं॥ दंभः॥ अथ किं अहंकारः॥ सोप्यत्रैव वर्तते॥ दंभः॥ न
हितेन विनासुहृत्तमप्यहं भवामि॥ अहंकारः॥ अथ तव मातापितरौ तृष्णालोभौ अय्यत्रैव वर्तते॥ दंभः॥
अथ किं तावपि महामोहस्य आजया अत्रैव वर्तते॥ आर्यमिश्रे पुनः केन प्रयोजनेनात्र प्रसादः कृतः॥
अहंकारः॥ वत्स महामोहस्य विवेकसंकाशादत्याहितं कृतं॥ तेन तद्वृत्तांतं प्रत्येतु मागतोस्मि॥ दंभः॥
तर्हस्वागतमेवायं स्थियतो महाराजस्यापीदं लोकादप्यागमनं श्रयते॥ अस्ति च किं वदंती यद्देवेन वा
राणसी राजधानी निरूपितेति॥ अहंकारः॥ किं पुनः कारणं वाराणस्यां सर्वात्मना महामोहस्याव

स्थाने॥दंभः॥आर्यनतु विवेकोपरोधएव॥यतः॥विद्यापबोधोदयजन्मभूमिर्वाराणासीब्रह्मपुरीनिर
त्यया॥अतःकुलपेदविधिंविधुस्फुनिर्वस्तमनेष्टतिनित्यमेवतः॥अहंकारसमये॥यदेवमशक्य
प्रतीकारएवायमर्थः॥यतः॥परममविदुषांपदेनराणांपुरविजयीकरुणाविधेयवेत्ता॥कथ
यतिभगवानिहोक्तकोलेभवमयकातरतारकंप्रबोधा॥दंभःसत्यमेतत्तथापिनेतत्कामक्रोधाद्यभिभूतानांसमाव्यते॥
तथास्युदाहरंति॥यस्यहस्तोचपादोचमनश्चैवसुसंयतः॥विद्यातपश्चकीर्तिश्चसतीर्थफलमश्नुते॥नेपथ्ये॥कलकलं॥
भोभोःकोराःसंप्राप्तोदेवोप्रहामोहः॥तेन॥त्रिष्यदेश्वेदनानांस्फुटिकमणिशिलावेदिकाःसंस्क्रियंतांसु
च्यंतायेत्रमार्गाःप्रसरतुपरितोवारिधारागृहेषु॥उप्रीयतासमेतास्फुटदुरुमणयःश्रेणयस्तारणा
नाधर्यंतांसौधमूर्धस्वमरपतिधनुर्धामचित्राःपताकाः॥दंभः॥आर्यप्रत्यासन्नोयमहाराजः॥तत्सत्य
क्रमेणसंभाव्यतामार्चयत्॥अहंकारः॥एवंभतु॥इतिनिष्क्रांतो॥प्रवेशकः॥ततःप्रविशतिमहामोहः॥विभ
वतश्चपरिवारः॥महामोहःविहस्य॥अहोनिरंकुशाजउधियः॥आत्मास्तिदेहाभ्यतिरिक्तमूर्तिर्भोक्तास
त्कोकान्तरितःफलानां॥आशेयमाकाशतरोःप्रसूनात्प्रीथीयसःस्वादुफलप्रसूतो॥इयंचस्वकल्प
नानिर्मितपदार्थावष्टभेनजगदेवदुर्विदग्धैर्वन्यते॥तथाहि॥यथास्त्येवतदस्तिवस्तितिमृषाजल्प
तएवास्तिकावाचालैर्वरुभिस्तस्यवचसोनिधाःरुतानास्तिकाः॥हहोपश्यतनलेतोयदिपुनःछ्ना
दितोवर्षाणोदधःकिंपरिणमस्तुचितचितेर्जीवःपृथक्कैरिति॥अपिचानकेवलेजगदामेवतावद

मीमिव च्यते ॥ तथा हि ॥ तुल्यचेवपुषां मुखापवयवैर्वर्णकमः कीदृशो योषेयं वसुवापुरस्य यदुं चेदं न विप्रो व
 यं ॥ हिंसाया मथ वायथे एगमने स्त्रीणां परस्वष्टहं कार्यं कार्यकथास्तथापि यदमो निष्पौरुषाः कुर्वते ॥ वि
 चित्य ॥ सश्चाधं सर्वथा लोकाय तमेव शास्त्रे ॥ यत्र प्रत्यक्षमेव प्रमाणं ॥ यथैव्यमेजो वायवस्तवानि ॥
 अर्थकामौ पुरुषार्थौ ॥ भूतान्येव चेतयंते ॥ नास्ति परलोकः ॥ मृत्कः एवापवर्गा इति ॥ तदेतदस्मदभिप्रायानु
 रोधिना वाचस्पतिना प्रणीय चार्वेकाय समर्पितं ॥ तेन च ॥ शिष्यो पशिष्यक्रमेण स्मिन्लोके बहुलीकृ
 तं ॥ ततः प्रविशति चार्वेकः शिष्यश्च ॥ चार्वाकः शिष्यप्रति ॥ वत्सजानासि यथादंडनीतिरेव विद्या तत्रै
 व वाची तर्भवति ॥ धूर्तपलापस्त्रयी ॥ पश्य ॥ स्वर्गः कर्तृक्रियाद्रव्यनाशेपियदियज्वनां ॥ ततोदा वाग्नि
 रग्धानां फलं स्याद्भूरिभूरिभरुहो ॥ अपि च ॥ मृतानामपि जंतूनां श्राद्धं चेत्तन्निकारणं ॥ निर्वीणस्यापि
 दीपस्य स्नेहः सर्वद्रव्येच्छित्वा ॥ शिष्यः ॥ आचालि अजड एसे ॥ जे अणुलि सत्यं जंख ज्जो एपि जि एतो कि
 ति एदे हिं तिथि एहिं शंशाल शोक्को पलिहली अश्या योलघोले हिं पला अशंत वणशठ आलपकु
 दि हिं दुस्सो हिं खविजड ॥ चार्वाकः ॥ धूर्तप्रणीतागमप्रतारितानामाशा मोदके रियं रति
 मूर्खाणां यतश्च ॥ कालिगनं भुजनिपीडितबाहुमूलभुमो नृतस्तनमनोरुहमायताश्याः ॥ मिश्यापवासनि
 यमार्कं मरीचिदाहैर्देहो पशोषणविधिः कुधियां कचैषः ॥ शिष्यः ॥ आचालि अएव कुं तिथि आ आलवंति

आचार्यवचनमेव पुरुषार्थो यस्वाद्यते पीयते तस्मिन्मिति एतैस्तेर्थैः संसारसौख्यं परित्यज्य साक्षात्पौरुषैः पराकसांतपनप्रकालप्रभृतिभिर्दुःखैर्विजयते ॥ ५

आचार्य एवं बलुते र्थिका आरंभति ॥ ९

ल

ततः प्रविशति क्रोधो लोभश्च ॥ क्रोधः ॥ श्रुतं मया शोति श्रद्धा विष्णु भक्तयो महाराज शान्ति पक्षमाचरंती ॥ अथ
 मयि जीवति कथमासा मात्मनिरपेक्षं चेष्टितं ॥ तथा हि ॥ अंधी करो मिभुवनं वधिरी करोमीधीरं सचेतनमचेतन
 तो नयामि ॥ कृत्यं न पश्यति न येन हितं श्रेण तिधी मानधीनमपि न प्रति संरधाति ॥ लोभः ॥ अये महु पय ही
 ताः मनोरथ सरि परं परा मेव तावन्त त रिथ्येति ॥ किं पुनः ॥ शोतादी श्रि न पिथ्येति ॥ पश्य सखे ॥ सत्ये ते मम
 दंति नो मद् जल प्रोद्विस्त गं उस्पला वात व्यायत पाति न श्वतुरगा भूयो पिलस्ये परान् ॥ ह तल्लब्ध मि रल
 मे पुनरिदं लब्ध्वा धिकं ध्यायतं चिंता जर्जर चेतसां बत नृणां कानां मशंतेः कथा ॥ क्रोधः ॥ सखे विदि
 तस्तया मय भावः ॥ त्वाष्टं च न मपातयत्सुरपति श्वेद्राई च जो छि न देवो ब्रह्म शिरो वशिष्ट तनया नाथा
 तय कौशिकः ॥ विद्या वं त्यपि कीर्ति मं त्यपि सदा चारा वदातान्यपि प्रोचैः पौरुष भूषणान्यपि कुलान्यु
 क्तु मीशः क्षणात् ॥ लोभः ॥ तस्मै इत स्तावत् विश्य ॥ तस्मा ॥ किं आणा वेदि अज्ज उतो ॥ लोभः ॥ पि
 ये भूयतां ॥ स्तेन ग्राम च नाद्रिय तेन पुरी पक्षमा मं उल प्रत्याशा घन सूत्र बद्ध मनसां लब्ध्वा धिकं ध्यायतां
 ॥ तस्मै देवि यद्विप्रसीदसि तनोष्य गानि तु गानि चेतोः पाण भूतां कुतः शम कथा व्रत्ता उलक्ष्ये रपि ॥
 तस्मा ॥ अज्ज उत स अजे वरा व अहं एरस्मि अथेणि अं अहि उता स पदं अज्ज उत स अणा एव स उ
 को डि हिं पिण मे उ अरं पुरि स्मदि ॥ क्रोधः ॥ हिं से इत आगम्यतां ॥ प्रविश्य हिंसा ॥ ऐसलि ॥ क्रोधः ॥
 आर्य पुत्र स्वयमेवा हं तावदे तस्मि चर्थे नित्यमभिनिमुक्ता सां पतं ॥ आर्य पुत्र स्या ज्ञेये व व्रत्ता उको डि भिरपि न मे उदरं परयिथ्यति
 एषास्मि ॥

किं आजापयति
 आर्य पुत्रः ॥ ५

पण्डितः स्वमिश्रितं संसारसौख्यं परिहरणीयमिति ॥

जंडः स्वमिश्रितं संसारसौख्यं परिहरणीयमिति ॥ चार्वाक विहस्य ॥ आः दु बुद्धि विलसितं पश्येतां ॥ या ज्यं सुखं विषय संग
 मज न्म सुसां हः स्वो पस्य मिति मृदु धियां विचारः ॥ ब्रीही जिहास तिसितो ज्ञम तं दुलाद्या ॥ नूको नाम भोः स्तुषक
 तोप हिता क्तिता र्थो ॥ महामोहः ॥ अहो चिरेण खलु प्रमाणा वति वचनानि ॥ कर्ण सुख सुपजनयंति ॥ विलोक्य
 सानं रं ॥ हंत प्रिय सुहृन्मे चार्वाकः ॥ चार्वाकः विलोक्य ॥ एष महाराज महामोहः ॥ उपसृत्य ॥ जयति जयति
 महाराजः ॥ एष चार्वाकः प्रणमति ॥ महामोहः ॥ चार्वाकः स्वागतं भो उहो पविश्यतां ॥ चार्वाकः ॥ उपविश्य
 ॥ देव कले साष्टांगयातः प्रणामः ॥ महामोहः ॥ अथ कले भद्रमव्याहृतं ॥ चार्वाकः ॥ देवस्य प्रसादात् सर्व भ
 द्रं ॥ निर्वर्तित कर्तव्यं ॥ देव पाद मूलं द्रष्टुं मिच्छति ॥ यतः ॥ आज्ञामवाप्य महती दिषतो निपात्य निर्वर्त्य
 तो स पदिलब्धं प्रसादः ॥ उच्चैः प्रमोद मुमुक्षो रित दर्शनः स नृधन्यो नमस्यति पदां बुरुहं प्रभूणां ॥ महामो
 हः ॥ अथ तत्र कियत्संपन्नं ॥ चार्वाकः ॥ देव ॥ व्यतीत वेदार्थं पथः प्रथीयसी यथेष्ट चेष्टां गमितो महाजनः ॥
 तदत्र हेतुर्न कलितं चाप्यहं पशु प्रभावो हित नोति पौरुषं ॥ तत्रोत्तरा पथिका श्वपाश्यायाश्च त्रयी मेव त्याजिताः
 शमदमादी नो तु वै चिंता ॥ अन्यत्रापि प्रायशो जिविका मात्र फलैव त्रयी ॥ यथा हार्यः ॥ अग्नि होत्र त्रयो वेदा
 स्त्रिदंडं मस्म गुटनं ॥ बुद्धि पौरुष हीनो नो जीविकेति ब्रह्मस्यति ॥ ततः कुरुक्षेत्रादिषु तावद्देशेषु न स्वप्नेपि
 विद्या प्रबोधयोरुदयः शकनीयः ॥ महामोहः ॥ साधु संयादितं ॥ महत्त्व लुत तीर्थं व्यर्थं कृतं ॥ चार्वाकः ॥

* सखि एव... * पुण्येषु... * सखि एव... * सखि एव...

प्राणैः कपिलवतीवतिकथं पाखंडहस्तगता... अथ बाले जीवनसंभावनया... यतः... मामनालोक्यन...

सखि एव... राक्षस... ततः को एषः भविष्यति...

* मत्स्युरभ्रमयस्वमालोकातिभुवनंतराले ज्वलति प्रचंडं मेडले कथं पिशाचा... * तत्रिकुरोमुक्तवसनो...

यदेवो आज्ञापयति

पियेलया महधर्मचारिण्यामात्पितृवधोपि ममैव करएव... तथाहि... केयं माता पिशाची कडवमजनको...

* सखि किंद... * कुतो उपाते... * कते... * सखि...

अरेरे आवक पुत पुत ॥ ३ मलमय पुरीष पिडे सकल जलैरपि कीदशी भुवि ॥ आत्मा विमल स्वभावोऽरुपि परिचरणेन ज्ञातव्यः ॥ ३
 किं नमः ॥ कीदंशः अरुपि परिचरणमिति तत्तु पुत ॥ इरेः चरणाप्रणमः कृतसत्कारं च भोजनं मिष्टं ॥ ४
 इत्यमलं न कायं रूपाणां दारा न मेयता ॥ ५

किमात्मा यतिः पूज्यः ६

तर्हि अनेतरमेव नरकविवरादुचीर्णः कोपि नारकी भविष्यति ॥ विलोक्य विचिंत्य ॥ आः ज्ञानं मम मोह प्रवर्तितो यैरिगंवरसि
 द्वांतः ॥ ततः प्रविशति यथा निर्दिष्टे रिगंवरसि द्वांतः ॥ २ ॥ एतं मोहं अलिहंता एतं ॥ इति परिक्रामति ॥ आकाशे ॥ लेले
 शावे आशुणाधः श्रुणाधः ॥ मलमय पुगुल पिडे स अलजले हि पि के लि शी भुवि ॥ अप्या विमल शहा एलि शि प
 लि चलते हि एतादृशौ ॥ किं न एताधः ॥ के लि शं लि शि प लि अल एतं ति ता श्रुणाधः ॥ दुले चल ए प ए मे कि दश कालं
 च भो अलं मिष्टं ॥ इशा मलं ए क जं लि शी ए दालं ल मं ता ए ॥ ने प थ्या भि मुख म व लो क्य ॥ स द्दे इ दो रा म श
 उभे स भय मा लो क यतः ॥ ततः प्रविशति दैते नु रूप वे पा अद्रा ॥ किं आ ए वे दिला उले ॥ शो तिः मूर्छितो
 पतति ॥ दि गं वर सि द्वांतः ॥ शावे आ ए उले मुकु त मे के पि मा प लि ह लि शी सि ॥ अद्रा ॥ जं आ ए वे दिला उले ॥ यदा सा पयति
 इति निष्क्रांता ॥ करुणा ॥ समस्स दुःखि अस ही ॥ एतं एता म मे त के ए पि अस ही ए वे द वं ॥ जरो सुदं म ए अहिंसा
 सा सा दे जं अथि पा सं ज ए पित म स्स सु दा स द्दे ति ॥ ते ए ए सा ता म सी स द्दे वि स्स दि ॥ शो तिः ॥ समा श्वस्य सखि
 एव मे तत ॥ तथा हि ॥ दुरा चारं सदा चारो दुर्दर्शं प्रिय दर्शनां ॥ अम्बामनुहसेषो दुराशान कथं च न ॥ तत्र
 वतु ता वत्सो गते द्वासा न विष्यतां ॥ इत्यु भे परि क्रामतः ॥ ततः प्रविशति उस्तक हस्तो बुद्रा गमः ॥ २ ॥ विचिं
 त्या ॥ भो भो उपासका ॥ साक्षा क्षण क्षपित एव निरात्म का श्व यत्रापि ता बहिरिव प्रतिभां ॥ ति भा वाः ॥
 सेवा धुना विगलिता खिल वासनत्वा द्वी स ततिः स्फुरति निविष्यो परागा ॥ परि क्रम्य ॥ पुनः स श्लाघं ॥ साधु
 रयं सो ग नो धर्मः यत्र सो रयं मोक्षश्चा ॥ तथा हि ॥ आ वा सो लय नं मनो हर मभि प्रा या नु रूपा वलि गभा या

× समाश्वासतु समाश्वसतु प्रयसस्वी ॥ नखलु नाम मात्र केन प्रियसख्या भेतव्यं ॥ यतः अतं मया अहिंसा स
 × काशात् यदस्ति पांखंडा नामपि तमसः सुदंता अद्रेति ॥ तेन एषातामसी अद्रा भविष्यति × ७

आवकानां कुंडं
 वं मुहूर्तं मात्र
 मपि मा परिहरि
 व्यसि ॥ ८

नमो नमो अ
 ता २

अद्रे इतस्ताव
 × ५

यदा सापयति
 पूज्यः × ८

*सखिकोएषः तरुण तालतरुप्रलेवोलेवमानकषायोपिवंगनीवरोमुंडितस्रच्छुंडिउडितएवसर्पति

१३

वांछितकालमेषमशनेशय्यामहुःस्नस्तारा॥अद्रापूर्वमुपासितासुवतिभिः कृष्णागरागेत्सवः कीजनेदभरेर्जंतिविल
सज्जोत्तो ज्वलारात्रयः॥ करुण॥ सोहि को ए सो तरुण ताल तरुपलेवो लेवतकसा अपिसंगचवरो मुंडितस्रच्छ
उमुंडपिंजो इदो जे असद्वि॥ शांतिः॥ सखिबुद्धागमएषः॥ भिक्षुः॥ आकाशेभोभोउपासकाभिश्चवश्चश्य
तां भगवतः सुगतस्य वाक्यामते॥ पुस्तके वाचयति॥ पश्याम्यहं रियेन च सुपालेकानो सुगतिं दुर्गतिं च॥
सर्वे भावाः क्षणिकाः संस्काराः नास्यात्मा स्यात्पीतस्माद्भिः शुषुदाराणां क्रमसुनेर्षितव्यं॥ चित्तमलेति
यदीर्ष्यानाम॥ नेपथ्याभिसुखमवलोक्य॥ अद्वैतस्तावत्॥ प्रविश्य॥ अद्रा॥ आणवेडलाउले॥ आतापयु
भिक्षुः॥ उपासकान् भिक्षुश्चिरमालिङ्ग्यस्थीयते॥ अद्रा॥ जै आणवेडिलाउले॥ इति निष्क्रान्ता॥ यदीर्ष्यानाम
॥ शांतिः॥ सखि इयमपितामसी अद्रा॥ करुण॥ एवंतेहं॥ क्षपणकः भिक्षुमालोक्य उच्चैः शब्दो
अलेभिक्षु आइदोदावें॥ किंपिपुछिश्शं॥ भिक्षुः सकोधं॥ आः पापपिशाचा कृते किमेव प्रलप
सि॥ क्षपणकः॥ अले मुचकोहं॥ शथ्यंगदं किंपिपुछामि॥ भिक्षुः॥ अरेक्षपणकशास्त्रकथामपिवे
सि॥ भवतु प्रतीमः तावत्॥ उपसृत्य॥ किंपुछसि॥ क्षप॥ भणदावरवणविणशिणतु एकशक
दं एदं वदं धाली अदि॥ भिक्षुः॥ अरेभूयता॥ अस्मत्संततिपतितः कश्चिद्विज्ञानक्षणाः समुच्छिन्न
वासनो मोक्षयते॥ क्षपण॥ अलेसखी जइकसिंपि मंणतलेके विमुक्कैदुविशदि॥ तेदोदेसंपद
णदुशकदेके लिशंउअआलेकेलिशदि॥ अणणेचं॥ पुछामि॥ केणदेइलिशोधमेउअदिदु॥

आतापयु
पुन्यः ६
यदीर्ष्यानाम
पुन्यः ७
एवमेतत्

१३

*अरेमुचकोधं॥ शास्त्रगतं किमपि पुछामि ५ तावत्क्षपणविणो शिनालया कस्य कृते एतत् प्रवृत्तं धीयते ४
*अरेसखी यदि कस्मिन्नपि मन्त्रे कोपि विमुक्तो भविष्यति॥ तत्तत्तवसांप्रतन एवमकीं देशमुपकारि ४
*कदिष्यति॥ अन्यच्च॥ पुछामि॥ केन ते इदं शोधमं उपादिष्टं ॥ २

अरेभिक्षुकइ
तस्तावत् किं
पिपुछामि॥ ६

अरे विहारदासी भुजंगदुष्टपरिजाना दृष्टान्त एव दक्षितः तत्प्रियते विभुं भणामि बुद्धांशान् पश्येत् अहं हनुशासनमनुसरदिगं वा ॥ ५ ॥
 रजतमेवधारय
 तुभवा २४

अरे सर्वज्ञो बुद्ध इति कथं त्वया ज्ञाते ॥
 भिक्षुः ॥ ननु सर्वज्ञेन भावता बुद्धेन ॥ क्षपण ॥ अलेखं एतौ बुद्धौ त्वितिकथं नूतं एतदं ॥ भिक्षुः ॥ ननु रे नदागमेरेव प्रसिद्धो
 बुद्धो सर्वज्ञ इति ॥ अलेखं ज्ञुं अबुद्धिं आजइतश्श भाशिरेण सर्वे एतत्तत्पठिवज्जेसिता अहं पिशव जाणमि तुमं मे
 पिदलपिदा महेहिं शङ्कशत्तु पुलिसेहिं दाशेति ॥ भिक्षुः स को धं ॥ आः पापपिशाचमलखं कधरतवाहेदासः ॥ क्षपण ॥
 अलेखिहालराशी भुजंगदुष्टपवज्जो अदिदुंते एते दं शिदेतापि अदे विसद्धं भणामि बुद्धांशान् पश्येत् तं पेलिहलिअ
 अलिहंता एतश्शालं अणुशलि अदि अवलवदं जे वधाते दु भवं भिक्षुः ॥ आः पापस्वयेन एः परानपि नाशयितु
 मिच्छसि ॥ स्वराज्यं प्राज्यमुत्तमं लोकनिष्ठा मनिरितः ॥ अभिवांछतिको नाम नवानिवपिशाचता ॥ अपि च ॥ अ
 हंतमपि धर्मं त्वदन्यः कः भद्रते ॥ क्षपण ॥ गैहणं कृते चालचंदश्चलो वला अलुक्कणिहिलाह पलमथ एणातं शम्भारदं न
 वदो सर्वे एणत्तां अलिहं तश्श ॥ भिक्षुः विहस्य ॥ अरे अनारि पुरतज्जोतिपामती द्वियज्ञानप्रतारिते न भवते ॥ इम
 तिक एव तमाश्रितं ॥ तथा हि ॥ ज्ञातुं वपुः परिमितः क्षमते त्रिलोकी जीवः कथं कथय संतति मंतरेण ॥ शकोति कुं न नि
 हितः सुखित्वेन दीपो भारान्प्रकाशयितुमप्युदरे एहस्य ॥ तस्मात्लोकद्वयविरुद्धा दहंतमतात्तरं सुगतदर्शनमेव ॥
 सोक्षुत्सुवावहमतिरमणीये पश्यामः ॥ शांतिः ॥ सखि अन्यतो गच्छावः ॥ करुणा ॥ एवं भो दु ॥ इति परिकामतः ॥ शो
 तिः ॥ पुरोवलोका ॥ एवं पुरस्तात्सोमसिद्धांतः ॥ भवत्तं चापिता वदनु सरावः ॥ करुणा ॥ एवं भो दु ॥ ततः प्रविशति
 कापालिकरूपधारी सोमसिद्धो तः ॥ परिकम्प्य ॥ नरास्थि माला कृतभूरिभूषणः स्मशानवासी नृकपालभोजनः ॥ पु
 श्यामियो गोजने शुद्धदर्शनो जगन्निधो भिन्नमभिन्नमभिन्नमीश्वरात् ॥ अले भिक्षु आ एते कावालि अवदं पुलिसे

ग्रहनक्षत्रचारचंद्रसूर्योपरागलुसलाभपरमार्थज्ञानसंवाददर्शनेन निरूपिते भावतः
 सर्वज्ञत्वमर्हतः ॥ ८ ॥
 अरे भिक्षु कएव कापालिकव्रतं पुरुषः

५
 २४
 शब्दोक्तानि
 त्विदं ७
 एवं भवतु ४
 एवं भवतु ३

धारयति ॥ नमः पिच्छादि ॥

अरेरेकाणलिकनरास्थिमुंडधारक कीदशस्तवधर्मः कीदशस्तवमोक्षः ॥

अहं न अहं न अहं न चारपापकारिण केनापि विप्रलब्धो वराकः ४

१४

ध्यालेदि ॥ तां विपुच्छिं ॥ उपस्य ॥ अलेरेकावालि आणलहं ॥ मुंडधारि आके लिशेतुहं धमे के लि ॥ शेतुहं मोक्षं ॥ का
पा ॥ अरेक्षपणक धर्म तावदस्माकमवधारय ॥ मस्तिष्काक्तवसावधारितमहामासाकुतिर्जुं कतां वक्तो वलकपालकलि
तसुरापानेन नः पारणा ॥ सद्यः कतेकठोरकंठविगलकीलालधारोत्वणैरच्येनः पुरुषोपहारवलिभिर्देवोमहाभैरव
॥ भिक्षुः ॥ कलौ विधाय बुद्धर अहोदारुणा धर्मचर्या ॥ क्षप ॥ अलिहं तैर अहं पो लपावकालिणा केण विविप्यलं व
लाए ॥ कपा ॥ स क्रोधं ॥ आ पा पपाखंडापसदमुंडितमुंडमुक्तवसनदुर्दर्श चांडालवेषधरकेशोल्लुचक अरे विप्रलंभ
कः किल चतुर्दशभुवनोत्पत्तिस्थितिप्रलयप्रवर्तयिता वेदांतसिद्धांतप्रसिद्धांतभावो भगवान् भगवानीपतिः दर्शयाम
स्तर्हि धर्मस्यास्य महिमानं पश्य ॥ हरिहरसुरज्येष्ठ श्रेष्ठानसुरानहमाहरे वियुतिवहतां नक्षत्राणां रुपाधिगतीर
पि ॥ सनगनगरामेभः पूर्ण विधायमही मिमां कलयसकलं भूयस्त्रायं विवाम्य विलंबिते ॥ क्षप ॥ अले कावा
लि आ अरो ज्येष्ठ भणमि केण विप्रलंभ आलि एणं दुंदमा अंदं शिउता विप्यलं वंशि ॥ कापा ॥ आ पा पुनरपि धरमे
भरमे प्रजालिक इत्यादिपसि ॥ तन्ममवर्त्तीयमस्यैरात्म्यमिति स्वप्नमाराय ॥ तदहमस्य ॥ एतत्करालकरवालनिक
तेकठनालोछलद्वहं लबुदुदफे निलो धैः ॥ दुत्वाडमडुमरुडात्कृतिकृतभूते वर्गेण भर्ग्यगृहिणी रुधिरेधि
नेमि इति प्रहर्तुमिच्छति ॥ क्षप ॥ सभयं ॥ मेहोभा अहिंशायलमेधमेति ॥ भिक्षोरे कं प्रविशति ॥ भिक्षुः कापा
लिकं वारयन् भो महाभाग कोतुकप्रयुक्ते वाक्कलहेन युक्तमेतस्मिन्तपश्चि निप्रहर्तुं ॥ कापा ॥ खड्गं प्रति सह
रति ॥ क्षपणकः ॥ समाश्वस्य ॥ मेहोभा अजई तुमं शो हलिदघोललोशावेशेशं वुनै शिता अहं उच्छिदुमिच्छामि ॥

१४

अरेकाणलिकः अतएव भणमि केनाय्येन्द्रजालिकेन दुंदमा मां दर्शयित्वा विप्रलब्धोसिद्धं महाभाग यदित्वं सं हतघोररोषावेष्टाः संरत्नोत्तमं
महाभाग अहिंसापरमोधर्म इति ॥ ३ ॥ सुमिच्छामि ॥

अगवन्तरिते
सुरयाभातेने
अस्माकं अहं
लुशासने सुरा
यावेनास्ति
यद्वाला शाप
यतीति ५

अहोमहं नृप अहोकापालिन्याः स्पर्शसुखं सुंदरिदेहितावत पुनरपि अंकुषाति ॥ अहोमहं नृप स्वस्ति यविकार उपस्थितः ॥ तदस्मि कोपि उपायः किमनुसुते ॥
अवतुपि कया स्थगयिष्यामि ॥ अयि कीनघनस्तनशो भवेति नस्तु कुरंगवि लोचने ॥ यदिरमसे कपालिणि ॥ अहोकापालि
अहो अलिहंत २ अहोकापालिणि एफंससुहं ॥ सुंदरिदे सुरावपुणे वि अंकुषाति ॥ स्वगतं ॥ अहोमहं नृप इति अवि
अले उवस्थिदे ॥ ता अयि कोपि उवा अकि रथ्युतं ॥ भोदु ॥ पिबि आरुठकि शंततौथो के ॥ अयि कीनघना
थलपशो हली पलितथ कुले गविलो अलिहं ॥ जइलमसिकवालिणि भावइएता किं कलिशदिशा वइए ॥
अहोकापालि एव शशाशो लु मोरु शाहलं ॥ भोमहाभा अहगो नृप किं कले शोपदं शोउ तेमं पिमहाभेल
वाणुशासले रि कु सुस्ताले ॥ कापा ॥ उपविश्यता ॥ उभो तेथा कुरुतः ॥ कापा ॥ भाजने समादाय ध्यानेना
टयति ॥ अद्रा ॥ भवे सुदि सुरा एभा अलां कापा ॥ विलोक्य ॥ पीत्वा ॥ शेषं भिक्षु क्षपणक योरपीति ॥ इदं प
विममृते पीयता भवे मेषज ॥ पशुपाशसमुद्धेद कारणे भेरवोदि ते ॥ उभो ॥ विमरातः ॥ क्षप ॥ अलां अ
लिहंता एशशाते सुलापाते एलि ॥ सुभि ॥ कथं कापालि कोविशं सुरापाश्याम ॥ कापा ॥ किं विमरा
सि ॥ अद्रे पशुत्वमनयो नाया व्यपनीयते ॥ येनास्म ददन संसर्गे दोषादिवि भ्रांसुरो मत्येते ॥ तद्रवती
स्वक्रासवपतां सुत्वा अनयोरुपनयतु ॥ यतस्ते थिका अपिवदंति ॥ स्मो सुखं तु सदा श्रुतीति ॥ अद्रा ॥
जैभवं आणवेदि ॥ पानपात्रे गृहीत्वा पीतशेषमुपनयति ॥ भिक्षुः ॥ महाप्रसाद इति वचकं गृहीत्वा
पीत्वा ॥ अहो सुरायाः सौंदर्यं ॥ निवी तवेश्याभिः सह केति वारा नृप सुवदना सुखो विष्टास्माभिर्विक्र
वकुलामोदमधुरा ॥ कपालिन्या वक्रासवसुरभिमेतां तु मदिरामलध्याजानीमः स्वरूपति सुरा
ये सुरगणः ॥ क्षपण ॥ अले भिक्षु आमांशवै पिव वां कोलिणि व अलां शलशं मदिलं मम विधाले
शु ॥ भिक्षुः ॥ क्षपणकाय च वचमुपनयति ॥ क्षपणकः पीत्वा ॥ अहो सुला ए मकुलनेतां ॥
अरे भिक्षुकमा सर्वं पिव कापालिणि वदनसरसां मदिरां म समपिधा यस्व ॥ २
अहो सुरायाः मधुरत्वं २

२ त नृपस्याति

आचार्य एवं
कामि ४

अहोस्वाः अहो गंधः अहो सुरभिलं विरंखलु अहं दनुशासति पतितः वंचितोस्मि ॥ १ ॥ इति शो नृपारसेन अरे भिक्षुक पूर्णति मे गति ॥ त
अरे भिक्षुक एव कापालिकः अथ वा आचार्यः कापालिन्या समं भवेत् न सति तदेवोसाध
अहोशादो अहो गंधो अहो सुलं हि नलो विलेकु अलिहंता एशशाते लि वदिदो पठि वं विरेलि ॥ इति शो सुला लशोरा अले
भिक्षु आपोलेति मम अगाई ॥ तो श्रविशं ॥ भिक्षुः एवं कुर्वे ॥ तथा कुरुतः ॥ कापा ॥ प्रिये अमूल्य कीतं दास्यं ल
व्यं ॥ त नृप्या वस्तावत ॥ उभो नृपतः ॥ क्षपणकः ॥ अले भिक्षु आरुशो कापालि ए अहवा अवि लिहं कापालिणी ए
शद्रं शोहलं एवेदितां एरा एशद्रं अले विण्वा मो ॥ भिक्षुः ॥ एवं कुर्वे इति मदस्वलितं नृपतः ॥ क्षपण ॥ अयि की
णघण थलि एसादि पठति ॥ भिक्षुः ॥ आचार्य महाश्रवं भेत दर्शनं ॥ यत्राले शमभिमता र्थसिद्धयः संपद्यं
ते ॥ कापा ॥ कियरेत सश्रवं ॥ पश्यसि ॥ अत्रातुक्ति तचशुरादिविषयासं गेपि सिध्यं त्यस्य सत्यं नमोद
यप्रणयिनामष्टौ महासिद्धयः ॥ वश्या कर्षण मोहन प्रमथन प्रस्तो भनो चोटन प्रायाः प्राकृत सिद्धयस्त
विदुषां योगेतरायाः परं ॥ क्षपण ॥ अले कापालि आविमरय ॥ अले आचालि आ विमरय ॥ अहवा
आचालि अलाउलाचालि अ ॥ भिक्षुः ॥ अममनयासातिशयपीतयामरिया इरमुमती कृतस्तप
स्वी ॥ तक्रियतामस्य मुदापनयने ॥ कापा ॥ एवं भवति तस्वसुरवाष्टि एतां सुले क्षपणकाय ददाति ॥
क्षप ॥ स्वस्थो भूय ॥ आचालि अ एवं पुछामि ॥ जादिशी तुला ए सुला ए अहलण शिद्रि किं तादिशी इ
थि आपुलि शे सुले अथि ॥ कापा ॥ किं विशेषेण पछुते ॥ पश्य ॥ विद्याधरो वाथ सुरांगनो वानागांग
नो वाप्यथ यक्षकयो ॥ यद्यनमेष्ट सुवनत्रये विविधा वला ततदुपाहरामि ॥ क्ष ॥ भो एदं मएगति
देतां एदे जेशवे अले महामोहश्री किं कलेति ॥ उभो ॥ यथा ज्ञातमायुष्यता एवमेतत् ॥ क्षप ॥
५ भो एवं मया गणितेन ज्ञातं यत्सर्वं वयं महामोह
५ स्पकिं करा इति २
अरे कापालिक विमरय अरे आचार्य विमरय अथ वा आचार्यः रज्याचार्यः ७
कादशु सुखा कंसुराया आहरणसिद्धिः किं तादिशी लोपुरु वेच पि अलि ४

एषास्मिन्नाज्ञा
ययतुस्वामी ८

६ तदेवं च तस्योपि भगिन्यो वयं तस्य अभ्युदय व्यापारे तौ व वासरा न्नयामः तत्कुत्रे दानी ४
७ प्रियसखी महाराजमालोकयिष्यति ॥ ४

वयं विष्णु मन्त्र्याः शत्रुणा च तलो भगिन्यो विवेक विद्वि कारणातो
महात्मनी हृदये वर्तमानाः ॥ ३

दुर्भा नो भविष्यति ॥ ४ ॥ अथ च यथा समर्थ प्राणा यामा च नु क्रमेण न युष्मत्सैन्य मनुग्रहिया मी ति ॥ करुणामे न्या
दयश्च देव्या शां त्यादिको शलेन उपनिषद्देव्या संगतस्य भवतः प्रबोधो दयमनुध्या स्येति ॥ तदहमिदानी विवे
कसन्निधिं प्रस्थिता ॥ त्वं पुनः किमाचरेती दिवसानतिवाहयसि ॥ मेत्री ॥ अले चित्तु भनी ए अण ए चतारो
वहिलो आओ विवे असिद्धि कारणा दो महप्यालो हि अ ए व द्रुमो ॥ संस्कृतमाभित्या ॥ ध्यायंति मां सुखि निडुःखि
निबानु कं पापुण्य कि ये पु सुदितां कु मतां पु पशो ॥ एवं प्रसादमुपयाति हि रागलो न्दे पादि दोष कलुषोप्ययमतरा
त्मा ॥ तौ एव च तारो विवहिति आओ अले तस्मै अ भुद ॥ अ वा वारेण जौ व वासरा ई ए आ मो तां क हिं दा
तिं पि अस ही ॥ महारा अ आलो अ इ स्स दि ॥ अ द्रा ॥ देव्ये त डु क्त ॥ अस्ति रा का मिधानो जनपदः तत्र भागीर
थी परिसरालं कार भूते च क तीर्थे मी मां सानुगतं याम त्या कथं चि द्वा यं मा ण प्रा णे व्या कु ले नो तरात्मना
विवेक उपनिषत्संगमायं त पस्यति ॥ मेत्री ॥ तां गघतु पि अस ही अ हं पि स्म अं ति ओ गं अणु चि द्द मि ॥ अ
द्रा ॥ एवं भवत्विति ॥ निष्क्रांते ॥ प्रवेशकः ॥ ततः प्रविशति राजा प्रति हारी च ॥ राजा ॥ आः पापमहामोहहतक
सर्वथा हतस्त्वया ये महाजनः ॥ यतः ॥ शांते नंत महिनि निर्मल चिदानंदे तरंगा वली निर्मुक्ते मृतसो गरी
भूतिमना गम्योपि ना चामति ॥ निःसारे मग तृष्णिका र्णवतले आं तो वि मूढः पिबत्या चो मलयगा हते भिर
मते मज्जत्यथो न्म ज्जति ॥ अथ वा सें सार चक्रवाहकस्य महामोहस्या बोधो मूले तस्य च तत्त्व बोधादे
व निरतिः ॥ यतः ॥ अमुष्य संसारं तरो रबोधमूल स्य नै वास्ति विमूलनाय ॥ विश्वेश्वराराधनवीज

तस्माद्वत्तु प्रियसखी अहमपि स्वतंत्रियोगमनुतिष्ठा मिदं

जं आणवेरिदेवो ति ३

जाता तत्त्व प्रबोधादपरो भ्युपायः ॥ प्रायश्च सुकृतिनां व्यवसिते देवायां तिस्रहता मिति तत्त्व विदो व्याहरंति ॥ तथा च ॥ देव्या विष्णु भ
न्या संहि ॥ उद्योगः कामादि विजयते की यता ॥ अहमपि भवदर्थे रू हित पक्षेति ॥ तत्र कामस्ता वदस्तु विचारेणै व जीयते ॥
तद्भवतु तमेव ता वत्त निर्जा यार्थ मादिशामि ॥ वेदवति ॥ आह्वयतो ॥ वस्तु विचारः ॥ प्रतिहारी ॥ यदा जा पयति देव इति ॥
निःक्रम्य ॥ वस्तु विचारेण सह प्रविशति ॥ वस्तु विचारः ॥ अहो निर्बि चारे सो द्या भिमान वद्वि लुगा कामहत केन वेचि
चितं जगत् ॥ अथ वादुरात्मना महामोहनेन ॥ तथा हि ॥ कांते त्युत्पल लो चनेति विपुल ओ स्ति भरे त्युत्त मदीना
तुंगपयो धरति सुमुखो भोजेति सुभूरिति ॥ दक्षा माद्यति मोद ते भिरमते प्रसोति विद्वानपि प्रत्यक्षा ॥ भुचि
पुत्रिकां स्त्रियमहा मोहस्य दुश्चेष्टिते ॥ अविच ॥ यथा वस्तु विचारयतां ममं द मतो नाम पि वि शित पे का वन
द्रा स्थियं जरमयी स्वभावो दुर्गंध वी भस्व वे षा नारी ति ॥ नास्ति विमतिः ॥ तदत्र विस्पष्ट एवेतर गुणा ध्या स
॥ तथा हि ॥ मुक्ता हारलतारण म्मति मया हे मास्तु ल्म कोटयो रागः कुंकुम सं भवेः सुरभयः यो व्याविचित्रा
स्त्रजः ॥ वासश्चि त्रदुकूल मल्पमति निर्नी र्या म हो कल्पिते वाष्प्यो तः परिपश्यतो निरयो नारी ति नामा
कृतं ॥ आकाशो ॥ आः पापकाम चो डाल कि मना लेवन मे वा वि र्भवे तात्स यायं व्याकुली की यते जनः ॥ तथा
ह्ययमेव मभिप्रन्यते ॥ बाला मा भियमि दती नु वदना सानंद मुक्षी सते नी ले ही वरलो चना पु थु कुचेत्यो
डु प री स्यते ॥ अरे मूढ ॥ कां तां मिष्टति का च पश्यति पक्षे मां सा स्थि निर्निर्मिता नारी वे दन किं चिदत्र स पुनः

१८

पश्यत्यमूर्तः पुमान् ॥ प्रहंतोऽसौ ॥ ऐसो उव विहो विहो ॥ ता उ असेप्यु भवं ॥ वस्तु विचारः ॥ उपसत्य जयति जय
 ति देवः ॥ एष वस्तु विचारः प्रणमति ॥ राजा ॥ इहो पवित्र्यतो ॥ वस्तु विचारः ॥ उपविश्य ॥ देव एष ते किं करः से प्रा
 तः ॥ आज्ञया नुष्टयतां ॥ राजा ॥ महा मोहेन महास्माकं प्रवृत्तः संयामः ॥ तदत्र कामस्तस्य प्रथमो वीरस्त
 स्य च प्रतिवीरतया स्माभिर्भगानि रूपितः ॥ वस्तु विचारः ॥ धन्यास्मि येन स्वाभिना हमेवं संभावितः ॥ राजा
 ॥ अथ कया शस्त्रविद्यया भवात् कामं जेष्यति ॥ वस्तु विचारः ॥ आः पंचशरः कुसुमधन्वा कामो जतव्य
 इत्यत्रापि शस्त्रग्रहपेक्षा ॥ पश्य ॥ दृढतरमपि धाय द्वारमारुह्य कथं विस्मरणविपरिचयौ दर्शने योषितो वा पररा
 तिविरसत्वं देहवीभक्ततां वा प्रितिमुकुचनुचिलो नल यिष्यामि कामं ॥ राजा ॥ साधु श्वस्तु ॥ अपि च ॥ विपुल
 पुलिनाः कध्वो लिज्यो नितान्तपन इक्ष्वा मरुत्तिल शिलाः शैलाः सांद्रुमावनराजयः ॥ यदिरामगिरो
 वेय्यासिक्यो वधेश्वरसमागमः कपिशितवसामप्यो नार्यस्तदा कचममथः ॥ नारी च नाम प्रधानम
 स्त्रं कामस्य ते नास्या जितायां सर्व एव तत्सहाया विफलारं भाभंगमासादयिष्यति ॥ तथा हि ॥ चेद्रश्च
 दनमिंदु धामधवलारा यो द्विरेफावली स्तं करो मुखरा विलास विविधोपात्ता वसंतोत्सवा ॥
 मेद्रध्वानघनोदया श्वरिवसा मंदाः कंदवानिलाः शृंगारप्रमुखा श्वकामसुहृदो नार्या जितायां जि
 ताः ॥ तदलमतिविलंबेनादिशतुत्सामी ॥ सोहं प्रकीर्णः परितो विचारेः शरैरिवोन्मथ्य बलं परेषां ॥

१८

२५४ मे प्रियसखी श्रद्धा भयसे अमांशी से भोत भैय दया कदलिका कं पतर ले किं मयि मे नयती सं मुखगता मभिमान सं प्रेक्षते ॥ तत्प्रालपिष्या
 मितो वतः ॥ प्रियसखि कथं त्वं उवाच पितृदयामा मति न विलोकयसि ४ रंगेः

अंगेहि ३

अहो हताशया
 वीरदर्शनया
 अथ तया आ
 गतया किं रुते

समयोलं पं ॥ घोरां नारकपालकुंडलवती विद्युच्छरोदहिभिर्मुचंती विकरालमूर्तिमनलज्वालापिशंगैः कुचैः ॥ दंष्ट्रा चेद्रक
 लो कुरोतरलसज्जिको महाभैरवी पश्येत्सा इव मे मनः कदलि के बाधा प्यहो वेपते ॥ मैत्री स्वगतं ॥ ऐसो मे पि असह
 सद्रा न असे भमही से भोत हि अ-आ कदलि आ कं प तर ले हि किं विमंत अंती स मुहाग दं विमं न सं पेक्षति ॥ ता आ
 ल विस्मराव ॥ प्रकाशं ॥ पि असहो कथं तु मं उन्नविद हि आ मं विण विलो रसि ॥ श्रद्धा ॥ विलोक्य सोष्णु सं ॥ अये प्रिय
 सखी मे मैत्री ॥ कालरात्रिकरालास्युदंतो तर्गतया मया ॥ दृष्टासि सखि से वलं पुनरद्यै व जन्म नि ॥ तदेहि गाढप
 रिष्वजस्वमो ॥ मैत्री ॥ तथा कलां सहितं धा विणु भतीति भविदप्यहो आ ए महा भेलवो एकहं दे अज्ज विवेकं ॥ तिस्रंग ई ई
 श्रद्धा घोरापि सारि पठति ॥ मैत्री ॥ सत्रा सं ॥ अहो हताशया घोरा दंस ए अधता ए आ अदा ए किं किदं ॥ श्रद्धा ॥
 श्रुणु ॥ श्वेताभिजातमभिपुलकद्वये मा मादाय धर्म मयरे ॥ एक रेण कोरा ॥ वेगेन सागगनमुत्पतितान् स्वाग्रकोटिस्फु
 रतिशितपिंडयुते वष्टु श्री ॥ मैत्री ॥ है ही है हीति मूर्छति ॥ श्रद्धा ॥ सखि समाश्वसि हि ॥ मैत्री ॥ समाश्वस्य ॥ तैदो ॥ श्र
 द्धा ॥ ततः परमस्मदीया तं नादोप जनित दया द्रया दे आ भ्रभंग भीमपरिपारल दक्षिपात मुद्रा ठ को पकुटिलं चते
 धाव्यलोकि ॥ सा वज्रपातहतशैल शिले बभ्रमो व्याभुज जज्जरतरा स्थियथापपात ॥ मैत्री ॥ रिष्टि आ गा इ
 व सहेल मुहादो दि भ्रष्टा खे मे ल सं जिविदा पि असहोति ॥ तैदो ॥ ततो देव्या समुपजनिता भिनिवेश मुक्तं ॥ अधा ॥
 एवमस्य दुरात्मनो महा मोहहतकस्य भ्रामप्यवज्ञाय प्रवर्तमानस्य समुत्पन्नं न करिष्यामीति ॥ आदि
 शचाहं देव्या गच्छयथा श्रद्धे श्रद्धिविवेकं ॥ कामकोधादीनां निर्जया योगः क्रियतां ॥ ततो वैराग्यप्रा
 रिष्ट्या गोविंदशईल सुखादि भ्रष्टा श्वेता संजीविता प्रियसखीति ॥ ३ ततस्ततः ३

तिस्रंग ई ई

ततस्ततः ई

अधा ३

हाधिक हाधिक ६ ५ सखितथा विलु नक्ति निर्दिष्ट प्रभावया महा भैरव्या कथं ते अद्यापि वेपंति अंगानि

होस्यभस्माउने॥ धिजेतोरजितात्मनोस्यमहतीदेवाहुतेताविपदुर्वारेतिद्वारसार्द्धमनसः क्रोध
 स्यकुत्रोदयः॥ राजा॥ साधुक्षमेसाधु॥ क्षमा॥ देवक्रोधविजयादेवहिंसापातव्यमानमात्म
 र्यादयोपिजितास्वभविष्यति॥ राजा॥ तस्मिन्तिष्ठिताविजयायभवती॥ क्षमा॥ यदारिशति
 देवइतिनिष्क्रांता॥ राजा॥ वेनवतीआहूतोलोभस्यविजेतासंतोषः॥ प्रतीहारी॥ जेदेवोआ
 तावेदितिनिष्क्रांता॥ ततःप्रविशतिसंतोषःप्रतिहारीच॥ संतोषःविचिंत्य॥ सानुशो॥ फलेस्वे
 क्षालभ्यप्रतिवनमखेदंक्षितिरुहोपयःस्यानेस्यानेशिरिमधुरं पुण्यसरितो॥ मंदुस्य
 शोशय्यासुललितलतापल्लवमयीसहतेसंतापंतदपिधनिनोद्वारिकृपणा॥ आकाशो॥
 अरेमूर्खदुरष्टेदःस्वत्वयंभवतोव्यामोहस्तथाहि॥ समारंभाभताःकतिकनतिवारोस्त
 वपरोपिपासोस्तुष्टेस्मिद्वद्विणमगतस्मात्तवजले॥ तथापिप्रत्याशाविरमतिनतेषा
 पिशतथाविशीर्तयच्चेतोनियतमशनिग्रावघटिते॥ इदंचेतलोभांधस्यचेष्टितेनचेत
 सिचमत्कारमातनोति॥ यतः॥ लभ्यलब्धमिदंचलभ्यमधिकेतन्मल्लभ्येततोल
 भ्यचापरमित्यनारतमहोलभ्यधनेध्यायसि॥ नैवंवेसिपुनर्भवतमचिरादाशापिशा

क्रो५

९८

चीवलात्सर्वग्रासमियंअसिष्यतिमहामोहांधकारावतं॥ अपिच॥ धनेतावेत्तव्यंकथमपितथाव्य
 स्यनियतंव्ययेवानाशेवातवसतिवियोगेपुनमयथा॥ अनुसादश्रेयान्किमुकथययथोथबिलयो
 विनाशोलब्धस्यव्यथयतितरान्तनुदयः॥ अपिच॥ मृत्युमयितिमूर्द्धिशब्दुरगीवोराजराहूपि
 त्वापेपायसंतपरिग्रहमेष्टैष्टधैर्जगद्भक्ष्यते॥ धौत्वावोपजलेरवोधवकुलेतस्त्रौभजन्यरजःसं
 तोषामृतसागराभसिमुखमग्नश्चिरंस्थास्यति॥ प्रतिहारी॥ एसोसामीताउपसप्यदुमहाभा
 ओ॥ संतोषः॥ उपसृत्य॥ जयतिजयतिस्वामीएषसंतोषःप्रणमति॥ राजा॥ इहोपविश्यतां
 संनिधावुपवेशयति॥ संतोषः॥ एषप्रेष्यजनआज्ञाय्यतादेवेन॥ राजाविदितप्रभावएवम
 वान्॥ तदलमतिविलंबेन॥ लोभजेतुंवाराणसीप्रतिष्ठतां॥ संतोषः॥ यदाज्ञापयतिदेवः
 मोहं॥ नानासुखंविजयिनंजगतांचयाणां देवद्विजातिबंधनलब्धवद्भिः॥ रक्षोधिनाथमि
 वदाशरथिःप्रसन्ननिर्जितलोभमवशंतरसापिनमि॥ इतिनिष्क्रांतः॥ प्रविश्यधीनीतवेष्ट
 पुरुषःदेवसेभृतानिविजयप्रयाणमगलानिप्रत्यासन्नश्वमोदूर्तिकावेदितःप्रयाणसम
 यः॥ राजा॥ यद्येवसेनाप्रस्थानायादिश्यंतांसेनापतयः॥ पुरुषः॥ यथाज्ञापयतिदेवइति
 निष्क्रांतः॥ नेपथ्ये॥ सज्जंतोकुंभमिहोत्तमदमदिरामतर्गकाकरीद्रासुज्यंतास्येदनेषु
 प्रसभजितमरुच्चंडवेगास्तुरंगाः॥ कुंतैर्नोत्पलानांवनमिवककुभामंतरालेस्तजतः॥

वादात्तः संचरतु प्रथममसिलसत्याशयोऽथाश्ववाराः ॥ राजा ॥ भवतु कृतमंगलाः प्रतिष्ठा महे ॥ पारिपा
 र्थिकं प्रति ॥ जोः सारथिरादिश्यता सपनयतु सज्जीकृत्यसंग्राहिकं रथं ॥ पारिपार्थिकः ॥ यथाज्ञाप
 तिदेवइति निष्क्रान्तः ॥ ततः प्रविशति यथोक्तं रथमादाय सारथिः देवेषु सज्जीकृतोरथस्तदा रोह
 त्वायुष्मान् ॥ राजा ॥ तमंगलविधिरधिरोहतां नाटयति ॥ सारथिरथवेगं निरूप्य ॥ आयुष्मान् पश्यन्
 श्रय ॥ उद्धृतपांशुपटलानुमितप्रवेधधावल्लुराय चयुचुवितभूमिभागाः ॥ निर्मर्त्यमानजलधिध्व
 निघोरघोषमेतेरथंगगनसीजिवहंतिवाहाः ॥ इयं च नातिदूरे दर्शनं पथमवतीर्णा त्रिभुवनपथपावनी
 पुनाति वाराणसीनगरी ॥ श्रीमोधारोयेनैस्खलितजलज्ञाकारमुखराविभाच्यते भयः शशिकरु
 खाः सोधशिखराः ॥ विवित्रायत्रोच्चैः शरदमलमेघानाविलसत्तडिलेखालक्ष्मीवितरतिपताकावलि
 रियं ॥ एताश्चाप्रतिमुकुललग्नमधुपावलीरतितामुरवराकुसुमांतरविगलनमकरंददुर्दिना ॥ कु
 सुमसुरभयोनातिदूरे श्यामायमानघनदृष्टया तरवो नगरपर्यंतारण्यभूमयः ॥ यत्र नारुता
 अपि गृहीतपाशुपते वतास्तापसा इवलक्ष्यते ॥ तथाहि ॥ तोयाद्भिः सुरसरितः सिताः परांगैर
 चैतश्चुतकुसुमेरिवेदुमौलिः ॥ प्रोक्षितामधुपुष्पैः स्फुटिपटं तोनृत्यंति प्रचललताभुजैः समी
 राः ॥ राजा सा तं दत्तवलोक्य ॥ एषो तर्द्धतो तमे विघटनादानं ॥ दमात्मप्रभंचेतः कर्षति चंद्रचू
 उवसति विद्ये वसुधैः पदं ॥ भूमेः कंठविले विनीवकुटिला मुक्तावली जाह्नवी यत्रेयं हसती वफेन

सैन्यं कुरुणां मिबसिंधुराजंगं जीवधनेव निहन्तिकामं ॥ राजा सप्रसादं तत्सज्जीभवतु भवान् राजा विजया
 य ॥ वस्तुविचारः ॥ यदादिशति देवइति प्रणम्य निष्क्रान्तः ॥ राजा ॥ वेत्रवती क्रोधविजयाय क्षमेवा
 दूयतां ॥ प्रतीहारी ॥ जे देवो आणवेदिनि निष्क्राम्य क्षमया सह प्रविशति ॥ क्षमा ॥ क्रोधो धकारविक
 टभुकुटीतरंगभीमस्य साध्यकिरणरुणघोररुहेः ॥ निःकुम्पनिर्मलगभीरपयोधितुल्याधीराः
 परस्य परिवादगिरः क्षमन्ते ॥ सस्त्रधमात्मानं निर्वर्ण्य ॥ क्लमानवाचां शिरसो नश्रत्वेन विव्रतापो न
 तनोर्विकारः ॥ नचापि हिंसादिरनर्थयोगः स्नाध्यापरक्रोधजये हमेका ॥ इत्यभेपरिक्रामतः ॥
 प्रतिहारी ॥ एषो देवो ता उपसप्यदुपि असही ॥ क्षमा उपसत्य ॥ जयति जयति देवः ॥ देवेषां देवस्य त
 सोक्षमा प्रणमति ॥ राजा ॥ क्षमेभ्यो पविश्यतां ॥ क्षमो पविश्याज्ञापयतु देवः ॥ किमर्थं माहूतो रा
 सीजनः ॥ राजा ॥ क्षमेस्मिन्संयामे त्वया दुरात्मा क्रोधोजेतव्यः ॥ क्षमा ॥ देवस्यानुग्रहान्महामोह
 मपि जेतुं पर्याप्तास्मि ॥ किंपुनः क्रोधं न दत्तु वरमात्रं ॥ तदहमविरादेव तं पापकारिणमकारण
 बाधितारं स्वाध्यायदेवपितृयज्ञतपःक्रियाणां ॥ क्रोधं स्फुलिंगमिव दद्विभिरुद्धमेतं कात्याय
 नीवमहिषं विनिपातयामि ॥ राजा ॥ शृणु मत्तावत् क्रोधविजयोपायं ॥ क्षमा देवविज्ञापया
 मि ॥ कुड्रे स्मेरमुखावधारणमथाविष्टप्रसारक्रमो व्याक्रोशे कुशलोक्तिरा मडुरितं धे

॥ तदत्रैव संक्लधा वारं निवेशयाव इति निश्क्रांतौ ॥ ॥ इति ब्रह्मादेतमहाकवि श्री कृष्णमिश्रविरचिते प्रबोधचं
 द्रीये नारके विवेकयोगानामचतुर्थोऽङ्कः ॥ ५ ॥ ॥ ततः प्रविशति श्रद्धा ॥ विचिंत्य प्रसिद्धः स्वत्वयं पंथा ॥ यतः ॥ नि
 र्दहति कुलमशेषं शतीनां वैरसंभवः क्रोधः ॥ वनमिव धनपवनारुहं तरुवरसंघट्टसंभवो दहनः ॥ सात्त्विकः ॥ अहो दुर्वा
 रोदारुणः सोदरस्य व्यसनजन्मा शोकानलो यो विवेकजलधरो शतैरपि न मंदीक्रियते ॥ तथा हि ॥ ध्रुवं धुसो नावी ज
 लनिधिमही शैलसरिता मतो मृत्योः शौर्यं तृणालघुषुका जंतुषु कथा ॥ तथाप्युच्चैर्वंधुव्यसनजनिताः कोपिविषमो
 विवेकयोगात्पीडरुतिहृदयशोकदहनः ॥ येन ॥ तथा क्रूरप्रकृतिष्वपि भ्रातृषु कामक्रोधारिषु कथाशेषतो गते
 षु ॥ निरुन्तती वममर्माणि देहशेषयती वमे ॥ दहती वांतरात्मानं क्रूरः शोकाग्निरुत्थितः ॥ विचिंत्य ॥ आदिस्मिदे
 व्याविष्णुभक्त्या यथावत्से अहं हमत्र हिंसा प्रायस्समरदर्शनपराप्नुस्वीतेन वाराणसीमुख्यशालग्रामाभिधाने भग
 वतः क्षेत्रे कंचित्कालमतिवाहयामि ॥ त्वं तु यथा रमागत्य मे निवेदयिष्यसि ॥ इति तदहं देव्याः सकाशं गत्वा समरव
 तमा बोधयामि ॥ परिक्रम्यावलोक्य च ॥ इदं तच्च कर्तव्यं यत्रायं संसारसागरोत्तारतरणि कर्तुं धारो भगवान्सी
 हरिः स्वयं प्रविसति ॥ पुण्यम् ॥ इयं च महासुनिभिरुपास्यमाना भगवती विष्णुभक्तिः शोभ्या सह किमपि मे त्रयति ॥
 यावदुपसर्पामि ॥ ततः प्रविशति शोभ्या सह विष्णुभक्तिः ॥ शान्तिः ॥ देवि प्रबलचिंतिकुलहृदयामिव भगवती
 प्रबलोकयामि ॥ विष्णु ॥ वत्से एतस्मिन्ततिमहति वीरक्षये संगमेन जानामि ॥ महामोहेनाभियुक्तस्य वत्से
 विवेकस्य कीदृशो रज्जात इति व्यथितमिव मे हृदये ॥ शान्तिः ॥ किमत्र चिंत्यं ॥ ननु भगवती चेत्कृता उग्रहा
 तन्नि यतमेवराज्ञो विवेकस्य विजय इति जानामि ॥ विष्णुभक्तिः ॥ वत्से ॥ यद्यप्यभ्युदयः प्रायः प्रमाणद्वया

यते ॥ कामे तथापि सुहृदामनिष्ठा शंकिमानसः ॥ विशेषतश्च भक्त्या श्रिरमनागमने ॥ मनसि संदेहमारोप
 यति ॥ अडा उपसृत्य ॥ भगवति प्रणमामि ॥ विष्णुभक्तिः ॥ अहं स्वागतं ते ॥ अहं ॥ देव्याः प्रसादेन ॥ शान्तिः ॥
 अं वषणमामि ॥ अहं ॥ पुत्रिपरिष्वजस्व मां ॥ शान्तिस्तथा करोति ॥ विष्णुभक्तिः ॥ अथ किं तत्र चेतं ॥ अहं ॥
 देव्याः प्रतिकूलमाचरतामुचितं ॥ विष्णुभक्तिः ॥ तद्विस्तरेण वेदय ॥ अहं ॥ आकर्णयतु भगवती ॥ दे
 व्यामारिकेशवाय तनारपक्रांता मेव ॥ किंचिदुत्तरपादलिम्बि भगवती भास्वति विजयघोषेण हृदयमानाने
 कवीरबहुलसिंहनादबधिरितदिगते ॥ सततरथतुरागसुरखंडितभस्मउल्लोखलक्षिपुल्लरजःपटलांत
 रितकिरणमलिनि ॥ प्रबलतरकर्णतालास्फालोछलत्समदकरिकुंभसिः इरसंध्यायमानदशदिशि
 पुल्लयजलधरध्वानभीषणेतेषामस्माकंच सन्नद्धैः न्यसागरे ॥ महाराज विवेकेन नैय्यायिकदर्शनं दे
 त्येन प्रहितं ॥ गत्वा ते नोक्तो महामोहः ॥ विष्णोरायनानपास्य सरितां कूलान्यरण्यस्थलीः पुण्याः पु
 ण्यकृतां मनोसि च भवतु नृल्लेखान्न जनसानुगः ॥ नो चेत्संतु कृपाणां दारितभवत्युज्ज्वलधाराक्षरद्वक्त
 स्फोतविरीणवक्रविसरत्केल्यारिणः फेरवाः ॥ विष्णुभक्तिः ॥ ते तस्ततः ॥ अहं ततो ॥ देवि विकटललाटत
 टतां देवितुभुक्तिं नोक्तुं न महामोहेनानुभवत्वस्य दुर्नयप्रापकस्य विवेकहतके फलमित्यभिधा
 यस्वयं पारखडागमाः पारखंडतर्कशास्त्रैः समं समरायपथममुद्योजिताः ॥ अत्रान्तरे चास्माकमपि

न्यशिरसि॥ वेदेषु वेदांगेषु राणाधर्मशास्त्रेतिहासादिभिर्ह्युत्थितश्रीः सरस्वतीपत्रकराशशोकसंकाशकोतिः सहस्र
 विरासीत्॥ विष्णुमन्त्रिः॥ ततश्च॥ ततो देविसौरशेव वैष्णवाद्यादेव्याः सकाशमागताः सर्वएव सारा
 माः॥ विष्णुः॥ ततश्च॥ देविदत्ते नंतरं च॥ सारव्यापकणादभाषितमहाभाष्यादिशास्त्रेभ्यः
 स्फूर्जन्मोयसहस्रबाहुनिकैरुद्योतयन्तीदिशाः॥ श्रीमांसासमरोत्तुकाविरभवदुर्मैदुकान्तान
 नावाग्रेभ्यः पुरतस्त्रयी त्रिनयनाकात्यायनीवापरा॥ शांतिः॥ अथ कथं पुनः स्वभावप्रसिद्धविरा
 धिनामागमानां तत्कीर्णं च समवायः संवत्तः॥ अथा॥ पुत्रिः॥ समानान्वयजातानां परस्परवि
 रोधिनां॥ परेपुत्रभियुक्तानां प्रसूते संहतिः भ्रियं॥ येन वेदप्रसूतानां तेषामेवांतरविरोधेपि
 वेदसंरक्षणाय नास्ति कपक्षप्रतिक्षेपणाय च शास्त्राणां सारं हृत्यमेव॥ आगमानां तु तत्र वि
 चारयतामविरोध एव॥ तथाहि॥ ज्योतिः शातमनेतमद्वयमजंतैर्दुर्लभा लनाद्भुतसुच्यत
 तुमापतिरिति प्रसूयतेनेकधा॥ तैस्तेन सदागमेः श्रुतिसंखेनैनापथं प्रस्थितैर्गम्यो सो
 जगदीश्वरो जलनिधिर्वायं प्रवाहेरिव॥ विष्णुः॥ ततश्च॥ ततो देवि परस्परं करितुरगपदाती
 नां निरंतरशरानिकरधारसंपातोपदर्शितदुर्दिनानां च यो धानां तु मुलं संप्रहारः संवत्तः॥ त
 थाहि॥ बलहृदिरतोयास्तत्र सुसुः सुवत्सः पिशितनिविडपंकारे कर्ककावतीर्णः॥ शरदलित

परलेर्वक्रोक्तो मेदवी॥ स्तुतः॥ परिक्लम्यायुष्मानपश्यपश्य॥ इदं तत्सुरसरित्परिसरालंकारभूतं भगवतः पावनमना
 देशरिकेशवाभिधानस्य विष्णोरायतनं॥ राजा सहर्षः॥ अये॥ एष देवः पुरा विद्धिः क्षेत्रस्यात्मेति जीयते॥ अत्र देहं स
 मुत्सृज्य पुण्यभाजो विशंतिये॥ स्तुतः॥ आयुष्मन्पश्य॥ एते कामक्रोधलोभादयो स्मदागमनमात्रादितो देश
 हूरमपक्रामेति॥ राजा॥ एवमेतदेव॥ भवतु प्रविश्य भगवतेन मस्या मेदतिरथादवतीर्य प्रविश्यावलोक्य च॥ ज
 यजय भगवन्॥ अमरचयचक्रचक्रचक्रामातिश्रेणिनीराजितोपांतपादद्वयोभोजराजन्तरद्योतखद्योतकीमौ
 रितस्वर्णपीठं स्फुरेदतसिद्धांतविभ्रान्तिसंतानसंततवदरुसंसारिसंसारनिद्रापहारे कदक्षः॥ शमा मंडले
 द्वारसंभारसंघट्टदंष्ट्राग्रकोटिस्फुरेच्छेलचक्रक्रमाक्रांतलोकत्रयं॥ प्रवलबुलबलोद्धतगोबद्धनखत्रनि
 वरिताखंडलोद्योजिताकोडचंडांबुवाहातिवर्षत्रसज्जोकुलजाराविस्मायिताशेषविश्वप्रभो॥ विबुध
 रिपुवधवर्गसंमितसिंदूरसंध्याप्रयखण्डोन्माज्जनोद्दामधामाधिप॥ जस्तदेत्येद्रवक्षस्तटीपाटना॥
 कुंठभास्वनखश्रेणिपाणिद्वयाजिलविस्तारित्कात्तं वाममूलोक्तत्रयं॥ त्रिधवनरिपुकेठभोदंडके
 ठास्थिकूटस्फुरेन्माजितोदातचक्रस्फुरज्योतिरुक्ताशतोद्दामदोदंडं॥ खंडेद्रुचंडप्रियप्रोढदोदण्डं
 विभ्रान्तमंथाचलक्षुब्धदुग्धाब्धिमध्ये स्थितश्रीभुजावलिसेश्वेषसंक्रांतपीनस्तनाभोगपत्रावली
 लांछितोरःस्थलस्थलमुक्ताफलोत्तारहारप्रभामंडलमस्फुरत्कुंठं॥ वैकुंठं भक्तस्य लोकस्य ससा
 रमोहविदेदेहिवोधोदयं देवतुभ्यं नमः॥ निर्गमनाटयित्वा साधुरयमेवास्माकं निवासोचितो देशः

२३ २३

प्रसन्नश्च परं निरतिमापद्यते ॥ किंतु कुतस्तस्य दुरात्मनो जीवित त्यागः ॥ अथा ॥ एवं देव्यां प्रबोधेया यद्वृत्तं तस्यैक ल्याया
मम चिरं शरीरौवनमविष्यति ॥ विलु ॥ न प्रवृत्तु वैराग्योत्पन्नयेवैयास की प्रेषयामः ॥ इति निष्क्रान्ताः ॥ ततोऽप्रविश
तिमनः संकल्प्य ॥ मनः सास्त्रं हा पुत्रकाः ॥ क्रमगतां मे प्रतिवचन सोऽ कुमार कारागद्वेषमदमत्सरादयः ॥ परिव्रजधं मापुष्पान्वि
ना वसीदंति ममांगानि हासकं विद्वद्भासं भावयति ॥ कथास्तथादयः ॥ कल्पकाः ॥ हिंसां तृष्णादयो वा स्मृताः ॥ कथं ता अपि
मम मंदभाग्यस्य समकालमेव देव हत केनापहताः ॥ सर्वे कथं ॥ विसर्पति विषाग्निवदहति मर्म मस्मा विधस्तनोति भृश
वेदनां कषति सर्व काषं वपुः ॥ विलुपति विवेकितां हृदि जमोह मुन्मील्य मुहो ग्रसति जीवितं प्रसभमेष शोकज्वरः ॥ इति म
र्त्तितः पतति ॥ संकल्प्य ॥ राजन्समाश्च साहि ॥ मनः समाश्चस्य कथं देवी प्ररतिरपि न मामेव मनाथ समाश्चासति ॥ स
कल्पः सास्त्रं ॥ देवकुतोऽपि देवी प्ररतिः ॥ यतः ॥ अत कुटुंबशोका नल दग्ध हृदया हृदय स्फोटविनष्टा ॥ मनः ॥ हा प्रिये
कासि देहि मे प्रियदर्शनं ॥ ननु ॥ स्वप्नेऽपि देविरमसे न मया विना संस्थापे त्वया वैरहितो मृतवृद्धो ममि ॥ दूरी रतासि
विधि दुर्ल्लितैस्तथापि जीवत्य वै हिमन इत्यस्य बोधुरताः ॥ पुनर्मुखति ॥ संकल्प्य पितामहं य ॥ पावदनं न प्रवेशेन
शोकानिलं निर्वापयामि ॥ ततः ॥ प्रविशति चैयास की सरस्वती ॥ प्रवितास्मि विष्णु मत्तया यथा सरिसर स्वतिगाप्यपत्य
सनरि न स्य मनसः प्रबोधाय ॥ यथा चास्य वैराग्यो मतिर्भूविष्यति ॥ तथापि तस्वति ॥ तद्वत्तत्सन्निधि मे गोपसर्प
मि ॥ उपरस वत्स किमेवमति विवृणोसि ॥ ननु विदितं एवैव भवता भावानामानितता ॥ अधीतानि त्वयैति हा सांमु २३

× संकल्प्यः ॥ राजन्समाश्च साहि ॥ मनः समाश्चस्य अतम
× स्माकमतः जीवित व्यसनेन

परव्यानानि ॥ तथाहि ॥ हृत्वा कल्पशतायुषो मुनभुवः ॥ सेंडा ॥ सदेवा सुरामन्वाद्या मुनयो मही नल ध्योनशः पराकोट्यः ॥
मोहः कोयमहो महानुदयते लोकस्य शोकावहो वधोः केन समेगे वपुषि यत्तत्तत्कपयता ॥ तद्भावय भावानामनितता ॥
नित्यानि सवस्तु दर्शिनं हिनस्य शनिशोकावेगः ॥ यतः ॥ एकमेव यदा ब्रह्म स सम्यद्विकल्पित ॥ को मोहः केस्तदा
शोक एकल मनुष्यतः ॥ मनः ॥ भागवति शोकावेगद्विषिते चेतसि विवेक एव नायका शील भते ॥ सरस्वती ॥ वत्स
हृदोष एषः ॥ यतः ॥ प्रसिद्धं वायमर्थः स्नेहः सर्वानर्थप्रभव इति ॥ तथाहि ॥ उष्यन्ते विषवल्ली बीजविषमाः के
शाः प्रियोरव्या नरे स्तेभ्यः स्नेहमपासवति न निराद्वजाग्निगर्भा कुरा ॥ येभ्यो मीशितशः कुल्लुह त भुग्दाह दहतः
शनेर्देहं दीप्तशिखाः सहस्र शिरपरारोहति शोक दुमा ॥ मनः ॥ यद्यप्येवं तथापि न शक्नोमि शोकानल दग्ध देहः
प्राणान्धारयितुं भगवति साधु संपन्नं ॥ यदेत काले पिता वत् दृष्टासि ॥ सरस्वती ॥ इदं चापरमं संसदात्म हसाय
वसायोपि चामीषामपकारिणामर्थे कोयमसावेशो भवतः ॥ पश्यतावत् ॥ क्वचिदुपहृतिः कार्या मीमिः स्ता क्रियते यत्र
न च तं वैभवसेते पुंसां सुखाय परिग्रहाः ॥ दधति विरहे मर्म पदे तदर्थं मपार्थं कंतदपि विपुलायासाः सीदस्य होवत जन
वः ॥ अपिच ॥ तीर्णाः र्दणाः कतिन सरितो लंघिताः ॥ केन शोका नाक्रान्ता वा कतिन सुवः ॥ कुरसंभार घोराः ॥ पापे
रेतेः किमिव दुरितं कारितो त्रासिक दृष्ट्या स्ते धनमदमहा म्लानवक्रादुरीशाः ॥ मनः ॥ देवि एव मे तथा पि ॥ ला

लितानां स्वजातानां हृदिसंस्मरणं प्रिरं ॥ प्राणानां मियपि चेदो मर्मप्रेदादहं मुदः ॥ सरस्वती ॥ वत्सममत्तवा
 सनानिबंधकोयं व्यामोहः ॥ उक्तं च ॥ मूर्जोरपक्षिते दुः खयादृशं गृहकुक्कुटे ॥ नतोद्भूतमताम्र न्येकैर्लैविंके यन्त्र प
 के ॥ तत्सर्वथा सर्वानर्थे जस्य ममत्वस्य चेदेयलः कर्तव्यः ॥ पश्य ॥ प्रादुर्भूतं विपुषा कतिवानेकीया न्यलतः खलु
 तनोरपसारयति ॥ मोहः ॥ नृपजगतायदप्यसंसांनेषां विधाय परिशोषयति सदेहः ॥ मनः ॥ देवि भवत्वंदुस्तु मेदस्तु मम
 खगंधिः ॥ तथा हि ॥ निरंतराभ्यासदृढीकृतस्य सस्नेहस्त्वग्रथितस्य जंतोः ॥ जानासि बिंबिन्दुगवस्य पापं मम
 त्वपाशस्य यतो विमोक्षः ॥ सरस्वती ॥ वत्स सा वाना म नित्यता भावन मेव मम तोषेदस्य प्रथमो क्य पापः ॥ तथा हि ॥
 न कृतिपितरो हारा पुत्राः पितृव्यपितामहामहतिविहिते संसारे स्मिन्ना तास्तव कोटयः ॥ तदिह सुहृदो विद्युत्ता
 तो ज्वलन्तस्तस्य मात्सपदि हृदये कर्मोपनिवेश्य सूर्वा भवः ॥ मनः ॥ भगवति न व प्रसादादस्तु देव व्यामोहः ॥
 किंतु ॥ तनमुत्तमशशधरदीपितगलितैर्विमेलोपदेश पीयूषैः ॥ क्षोलितमुपि मे हृदयं मलिनं शोकोर्मिभिः कि
 यते ॥ तदस्या ई प्रहारस्य भेषजं प्रसापयतु देवी ॥ सरस्वती ॥ वत्सन रूपदिष्टमेवां मुनिभिः ॥ अकांउपातजातानाम
 र्दणामर्मभेदिनां ॥ गाढशोकप्रहाराणामपि नैवमहोषधं ॥ मनः ॥ एवमेतद्विचारं जेतः ॥ अप्येतद्वारिता चिन्ता सं
 तानैरभिरूयते ॥ मुहुर्वातहते बिम्बमभ्रप्रायेरिव दवं ॥ सरस्वती ॥ वत्स प्रयतो जेत सौयं विकारस्तत्कचिच्छांते वि

विशीर्णोत्तुंगमातंगशैलः स्वलितं धविशीर्णं च त्रहंसावतंसाः ॥ तस्मिंश्चातिदारुणे संग्रामे परापरपक्षविरोधि
 तया पाखंडागमे रये सरीरुतलोकाय तैतत्र ॥ अन्योन्यसेन्यविमर्दनैर्विनिष्टे ॥ अनंतरं पाखंडागमाः निर्मूल
 तया सदागमार्णवप्रवाहपर्यस्ताः ॥ सौगतास्तावत्सिंधुगंधारपारसीकमगधोगवंगकलिगादी
 नृलेष्टपाया नृप्रविशः पाखंडागमरकापालिकादयस्तु पांमरबहुलेषु यांचालमालवाभीरानर्त्तनगरसा
 गरानृपेषु निरुद्धं संचरन्ती ॥ न्यायानुगतया च मीमांसया प्रागाढप्रहारजर्जरीकृतानास्तिकतर्कास्तेषां
 मेवागमानामनुपदं प्रविष्टाः ॥ विष्णुः ॥ ततश्च ॥ ततो देवि वस्तुविचारेण मदनो हतः ॥ क्षमया तु को
 धपा ॥ रुधिरं सारयो निपातिताः ॥ संतोषेण च लोभतृष्णादेन्या नृतस्तेयपरिग्रहानिपातिताः ॥ अनस
 यया तु मात्सर्यं दृष्टं ॥ परोत्कर्षभावनया महोजितः ॥ विष्णुः सहस्रं ॥ साधुसंपन्नं ॥ अथ महामो
 हस्य कोरतातः ॥ अद्वा ॥ देवि सोपियोगोपसर्गैः सह न जायते लीनः प्रतिवसति ॥ विष्णुः ॥ अस्ति तर्हि
 महाननर्थरोषः परिहरणीयश्चासौ ॥ यतः ॥ अनादरपरो विद्वान्मानस्थिरांश्रिये ॥ अग्नेः शेषम
 णा छेपं ॥ नृशेषं न धारयेत् ॥ अथ मनसः कोरतातः ॥ अद्वा ॥ देवितेनापि पुत्रपौत्रादिव्यसनजा
 नितशोकविगेन जीवोत्सर्गाय व्यवसितं ॥ विष्णुः ॥ स्मितं कृत्वा यद्येवं स्यात्तदा सर्व एव कृतकृत्या भवामः

संयोगः पितृमातृवधुतनयभ्रातृप्रियाणां यदासिद्धो हरिर्वियोग एव विदुषां शोको दयः कस्तथा ॥ मनः ॥ सानंदं देव
मेतत्प्रदाहवत्सः ॥ संप्रति ॥ नैवैस्तानवयौ वनामधुकरव्याहारिणो स्ते दुमाप्रोन्मीलनवमालिकाः सुरसयोमदा
स्तान्वानिलाः ॥ अद्योदयमविवेकमाङ्गितमस्तोमयेलीकंपुनस्तान्वेतामृगतृष्णिकास्तं वपुयः प्रापान्मानः पश्यति
सरस्वती ॥ वत्सपद्येवं तथापि न गृहिणा मुहूर्तमप्यनाश्रमिणा न वितव्यं ॥ तदद्य प्रकृतिरिति रेवते धर्मचारिणी
मनः सन्नजं ॥ यदा दिशति देवी ॥ सरस्वती ॥ वत्सशमदमसंतोषादयश्च पुत्रा स्ता मुपाचरुंतु ॥ यमनियमादय
श्यामात्याः विवेकोपित्यदनुग्रहादेवोपनिषदे व्यासहो वराज्यमनुभवतु ॥ एताश्च मैत्र्या दैवं श्रुतस्मो भगि-
न्मगाव्याविष्णुसक्त्या त्वत्सादनापप्रहिताः सप्रसादमनुमानय ॥ मनः ॥ यदा दिशति देवी ॥ मूर्द्धनिवेशिताः
सर्वे एवास्ता इति सहर्षपादयोः पतति ॥ सरस्वती ॥ यमनियमासनप्राणायामादयश्च सादरमायुष्मतो दृष्ट्या
हते ॥ सरस्वती ॥ यमनियमासनप्राणायामादयश्च सादरमायुष्मतो दृष्ट्या
प्रकृतिमापस्यते ॥ यतः ॥ त्वत्संगाणाम्मतेपि प्रभमभयजरोपप्लुतो मुदुरतिष्ठे को नानेव देवोरपिरिव जलधे
वीचिषु व्यस्तमूर्तिः ॥ तूष्णीमालंबसेषे कथमपि वितता वत्सं संहसरेतीर्त्तसादर्शप्रसन्नैरिविरिव सहजानं
दसां दस्तदात्मा ॥ तद्भवतु शांती नानुदत्तहाय नदी मेव प्रतरामः ॥ मनः ॥ यदा सापपति देवीति निष्क्रांतोः सर्वे

इति श्री ह्यमिश्रविरचिते प्रबोधचंद्रोदये नाम नाटके वैराग्यप्रादुर्भावः पञ्चमोऽंकः ॥ ५ ॥ ततः प्रविशति शांतिः ॥ आ
दिशमिमहाराज विवेकेन यथा ॥ वत्से विदितं किल मनसा ॥ अस्मिन्नेषु तनयेषु विन्ती नमो हे वैराग्यभाजि मनसि प्रशमं प्र
पत्ते ॥ क्लेशेषु पंचसु गतेषु शमं समेत्य तत्तावबोधमसितः पुरुषस्तनोति ॥ तद्भवती त्वरितं देवी मुपनिषदमुपनीय
मत्सकाशमानयेति ॥ शांतिः ॥ विलोक्य एषां अंबा सहर्षं किमपि मंत्रयती एत एवाभिवर्तते ॥ ततः प्रविशति अंबा
अये खल्वद्य राजकुलमालोभ्यजिरेण पीयूषेणो व मे पूते नेत्रे ॥ यतः ॥ असतो निग्रहो पत्रसंतः रज्याः शमादयः
आराध्यते जगत्सोमी बश्ये देवोऽनुजीविमिः ॥ शांतिः ॥ उपरस ॥ अंबा किं मंत्रयती क प्रस्थितासि ॥ अंबा ॥ अ
पे अद्येदादिपठति ॥ शांतिः ॥ अथ मनसि कीदृशी स्वामिनः पुरुषस्य प्ररतिः यथान्वये निग्रहे नाम नति ॥ अंबा ॥ घादशी
वध्यस्य निग्राहस्य च भवति ॥ तथा मनसः उपरि पुरुषस्य प्ररतिः शांतिः ॥ ततः किं स्वाम्येव साम्राज्यमलं करिष्यति ॥ अंबा
एवमेतत् ॥ यदात्मानं प्रति संधते ॥ देव एव स्वाराट् स म्राट् वा भविष्यति ॥ शांतिः ॥ अथ देवस्य मायायां कीदृशोऽनुग्रहः
अंबा निग्रह इति वक्तव्यं कथमनुग्रहः शक्यते वक्तुं ॥ देव हि सर्वानर्थबीजमियं मायामया सर्वधानि प्राप्ते निमग्नते ॥ शांतिः ॥ य
द्येवं कानर्हि इदानीं राजकुलं सिमितिः ॥ अंबा ॥ शृणु ॥ नित्या नित्यं विचारणा प्रणमिनी वैराग्यमेकं सुहृत्सन्मित्राण्यमा

क्याचित्ति
क्या
मुय

दयः शमदमप्रायाः सर्वायोः ताः ॥ मैत्र्याद्याः परिचारिकाः सहचरीनि संमुमुखावलादुच्छेधारिपवश्चमोहममतासंकल्प
संगादयः ॥ शान्तिः ॥ अथ धर्मसंस्वामिनीकीदृशः प्रणयः ॥ अद्वा ॥ पुत्रिवैराग्यसन्निकर्षासकृत्तिनितात्तमिहा मुत्रचभोगविर
सखस्वामीतेन सतरादिनापापफलात् स्वयं सज्जतिपुण्यफलादपि नाशिन इति समुस्मितकामसमुच्चयः सखतकर्मकथं
नमन्यते ॥ किं तसौ प्रत्यक्षमेव तां स्वामिनो विधिसखे तत्समात्मानं मता स्नेहमनधर्मः क्लृप्तव्यापारीतः ॥ शान्तिः
अथ यानुपसर्गान्तरहीत्वामहा मोहो निलीयस्थितस्तेषां कोरतान्ते ॥ अद्वा ॥ पुत्रिगथादुरवस्थागतो नायिमहा मोहहतकेन स्वा
मिनः प्ररोचनाय मैधुमैसौ सहोपसर्गोः प्रेषिता ॥ अयं चाभिप्रायोपदेतेषां शक्ता स्वामी विवेक उपनिषजितामपिन क
रिष्यतीति ॥ शान्तिः ॥ ततः अद्वा ॥ ततस्ताभ्यां गता स्वामिने नृजालिकी विद्योपदर्शिता ॥ तथा हि ॥ रादानेष मृणोति वो
जनशतादा विर्भव स नृतस्ते ते वेदपुराणभारतकथागादयो वा अयाः ॥ अश्नानि स्वयमिदं यथाभुविपदेः शास्त्रात्मिका
व्यानियालोकात्ताम्यति पश्यति स्फुटं चोत्तमस्थली चोत्तरी ॥ मधुमती च परमिमापन्नः स्थानाप्तिमानिनी
भिरुपपद्यते ॥ ओइहोपविश्यतां ॥ नात्र मत्पुरतुपाधिरमणी योपदेश एषामुपस्थितो विविधविद्याविलासला
वण्यपुण्यमयो भंगलाघर्षप्रपाणिः प्रणयप्रलीलो विद्याधरीजनः ॥ तथा हि ॥ कनकसिकतिलाः स्थलीः स्ववती
पृष्ठजयनाः कमलाननाधनोक्तः ॥ मरकतदलकोमलावनाली भजनिजपुण्यजितां प्रसर्वभोगान् ॥ शान्तिः

षयो चेतो निवेश्यतां ॥ मनः ॥ तत्प्रसीदतु भगवती ॥ कोसौ शान्तो विषयः ॥ सरस्वती ॥ वत्सगुह्यमेततथापि आर्तनामुप
देशेन दोषः ॥ तथा हि ॥ नित्यस्मरन्जलदुनीलमुदारहातके शूरकुडलकिरीटधरहरिं वै ॥ ग्रीष्मे सुशीतलमिव हृदमे
स्तशोकं ब्रह्मप्रविश्य मज्जति निर्निमात्मनीना ॥ मनः विनिस सा प्रीतिः ॥ सर्वथा ततोस्मिन्नगवसा इति पादयोः पतति ॥
सरस्वती ॥ संप्रत्युपदेशसहिष्णुते हृदयजातं ॥ अतएव तदपरमिमुच्यते ॥ वशां प्राप्ते मयोः पितृतिनये वा सुहृदि वा भुजा
संतप्यंते कश्चामुदरतां जडधियः ॥ अस्तारे संसारे विरमपरिणामे तु विदुषां विद्यो गोवैराग्यं दृढपतिवित्तं च न हृदि सुरवं
ततः प्रविशति वैराग्यं विधिले ॥ अश्नानि नवनालनीरजदलोपान्तादि स्मृतांतं त्वं आत्रातरितामिषपदि न पु
तत्प्रजानां पतिः ॥ प्रत्यग्रक्षरदत्तसाजिपिशितग्रासग्रहात् स्वतो गंधर्वांश्चरकांस्तनो निपतितः को बाक्यवारयेत् ॥
अपि च ॥ यदा दोला लोला विषयजरसाः प्राप्य विरसा विपदे हं देहमहदपि धनं स्मरिनिधनं ॥ दृहाजो को लोकः सततम
बलानर्थबहुला तथाप्यसिन्धोरे पथिवतरतानात्मनिरताः ॥ सरस्वती ॥ वत्सवैराग्यतामुपस्थितं ॥ तदेतत्समावय ॥
मनः क्वासि पुत्रकवैराग्यं पश्यस्य ॥ अहं को अस्मि वादये ॥ मनः ॥ वत्सजातमात्रेण लयापरित्यक्तोस्मि ॥ तदेहि परि
रिद्यजस्वमा ॥ वैराग्यं ॥ तथा कृतोति ॥ मनः ॥ वत्स त्वदर्शनात् शान्तो मे शोका वेगः ॥ वैराग्यं ॥ तावको व्रशोका वेगानका
शः ॥ पतः ॥ पाथानामिबभूव निक्षितिरुहान् धामिबभूव तां मेघानां निवपु करेजलनिधौ सांयात्रिकाणां निव ॥

हवारां निधेः ॥ ततः प्रावेशः ॥ उपनिषत्प्रतिष्ठा ॥ उपनिषत् ॥ सरिक्कथं तथा निरको हास्य स्वामिनो मुखमालो
 कयिष्यामि ॥ येनाहमितरः नयोषेव सुचिरमेकाकिनी परित्यक्ता ॥ शांतिः ॥ देविकथं तथा विपश्यति तो देवो देव्या
 वुपालम्भते ॥ उपनिषत् ॥ नदृष्टा सरिक्कथा एतादृशी दृष्टायै नैवं श्री ॥ शृणु ॥ वाहो कर्म गता ज्वलितमणयः
 श्रेणयः कंकणानां पूजितं हनिद्विदिषितः केशपाशाः ॥ कैः कैर्नाहं बत विधिबलादीहिता दुर्विदग्धैर्दासी
 कर्तुं सपदिदुरिते ईदं संस्थे विवेके ॥ शांतिः ॥ सर्वमेतन्महामोहस्य विलसितं ॥ नास्ति देवस्यापराधः ॥ तेन महामोह
 नहितायास्तनः कामदारेण बोधयिता दूरीकृतो विवेकः ॥ एतदेव जकुलस्त्रीणां ने सार्धं कंशील ॥ यद्विपनिपतितं
 स्य स्वामिनः ॥ समयप्रतीक्षणमिति ॥ तदेहि दर्शनेन प्रियात्वापेन च संभावय देवं ॥ संप्रसपहता विद्विषः स
 पुर्ता स्ते मनोरथाः ॥ उपनिषत् ॥ सरिक्कथं गच्छंती वत्सयागीतया हरहस्यमुक्ता ॥ यथासर्तस्वामी च पुरुषस्त
 यायथा प्रभुसुतरेण संभावयितव्यः ॥ तेन प्रबोधो सति भविष्यतीति साहं कथं गुरुणामध्यक्षं ध्याय्य करि
 ष्यामीति ॥ शांतिः ॥ देवि आविचारणीयमेतत् ॥ राक्षसं भगवसा गीतायाः अयमेव चार्थो विष्णुभक्त्या विवे
 कस्वामिनो उक्तः ॥ तदेहिसंभाव्यदर्शनेन भर्तारमादिपुरुषं ज ॥ उपनिषत् ॥ यथावदतिप्रियसखीति परिक्रामतः ॥

ततः प्रविशति राजा मद्राच ॥ राजा ॥ वत्से श्रद्धे अपि इक्ष्यति ॥ शांतिः ॥ प्रियामुपनिषदं ॥ श्रद्धा ॥ देवगृहीतो देशो वंशंति
 गीता ॥ कथं न ता इक्ष्यति ॥ राजा ॥ कथमिव ॥ श्रद्धा ॥ देवप्रथममेव कथितं प्राथमेतदेव्या विष्णुभक्त्या आसीत् ॥ यथा मरुता
 किधानैशेले विस्मोरायतने देवागीतया सह तर्कविद्याभयादनुप्रविष्टेति ॥ राजा ॥ कथं तर्कविद्यायाः कथं ॥ श्रद्धा ॥ देवतमेवार्थं
 सैव प्रतीक्ष्यति ॥ तदा गच्छतु देवः ॥ पुरुषस्वामी तवानुगमनमेवानुध्याय निविबित्तं वर्तते ॥ राजा ॥ उपलस्य स्वामिन् किमाद
 ये ॥ पुरुषः ॥ वत्सप्रक्रमविहोयं समुदाचारः ॥ यतो तानेदृशतया कवा ने कस्माकमुपदेशदानेन पितृतामापन्नः ॥ कृतः ॥
 पुरा हि धर्मा धनिभूय संज्ञा देवास्तमर्थं तनपान पृच्छत ॥ तानेन सम्प्रक्य रिष्टं चैतां स्ते पुत्रकाः ॥ संश्रुतुते सौजन्यः ॥
 तज्जगत्पितृत्वेनास्मात्सुवर्तत इत्येव धर्मः ॥ शांतिः ॥ एष देवेन सह स्वामी विविक्तं वर्तते ॥ तद्व्यसपुत्रदेवी उपनिषत् उपस
 र्प्यति ॥ शांतिः ॥ स्वामिनेषां उपनिषद्देवी चादवदनायागता ॥ नरवल्ल २ यतो मातेवास्माकं तव बोधो दधेन ॥ तदेव वा
 स्माकं मान्या ॥ अथ नोऽग्रहविधौ देव्या मातुश्च महदंतरमाता गच्छति ॥ निवृत्त्या देवी बंधुनिवृत्तेति ॥ उपनिषत् ॥ उपलस्य
 स ॥ विवेकमालोक्य न मे स्तु स दरे समुपविशति ॥ पुरुषः ॥ अंब कथ्यतां ॥ कर्मवत्सानीता एतौ दिवसाः ॥ उपनिषत् ॥
 स्वा मिन्वीतान्यमृनिमत्तं तरे र्व्यदेवा गरेषु मूर्खैः सह वा सराति ॥ पुरुषः ॥ अथ ते जानंति मयसा सत्तं

पार्श्वमयी श्रु
वाकारा ३

विमपि ॥ उपनिषत् ॥ नखलु २ ॥ किंतु ते स्वेष्ट्याममगिरां दिवां गतो कवा चाभिवार्थमविचार्य विबुधयं च ॥ ते
 नतेषां परार्थहरणप्रयोजनमेवमद्विचारणं ॥ पुरुषः ॥ ततः २ ॥ उपनिषत् ॥ कदाचित् ॥ इच्छा जिनामिसमिदा
 ज्यहनुस्त्रुवादिपात्रैस्तपेष्टिपमुसोममुखैर्मरुभ्यः ॥ इष्टामयापरिहृता निलकर्मकां इच्छा दिव्यपदुतिरथा
 धनियसंविद्यापुरुषः ततः २ ॥ उपनिषत् ॥ ततोमयाचितितं ॥ अपि नो मेषापुस्तकभारवाहिनी मेतास्यतितत
 कथां ॥ अतः एतस्याः सन्निधौ कृतिचिदा सराणि नयामि ॥ पुरुषः ॥ ततः ३ ॥ उपनिषत् ॥ ततस्तामह
 मुपस्थिता तयावानुयुक्तास्मि ॥ यज्ञविद्या ॥ भेदेविते समीहितं ॥ ततोमयोक्तं ॥ ततोमयोक्तं ॥ ततोमयोक्तं
 भेदेविते कर्मेति ॥ ततोमयोक्तं ॥ यस्मादिश्वमुदेति यत्र रमते यस्मिन् पुनर्लैयि ते का सा यस्य जागाहि सा
 तिसृहजानंदोज्ज्वलं यन्महः ॥ शांतशाश्वतमक्रिययमपुनर्कावाय परतोश्चरद्वैतधातमपास्ययांति हेतिमः
 प्रसोमितं पुरुषं ॥ यज्ञविद्याविचिंतो योक्तं ॥ पुमानकर्तृकं धर्माश्वरो भवे ॥ यथाभवत्प्रेदकरी नवस्तु
 धीः ॥ कूर्वा न्नियारवन रोमवच्छिदः शतं समाः शांतमना जिनिषेत् ॥ तन्मयेनातिप्रयोजनमेवसा ॥ १ ॥
 रिग्रहेण तथापि ॥ यदि कर्तारं भोक्तारं पुरुषं स्तुवंती कियत्कालमिह वस्तुमिच्छसि ॥ ततः को शेषः ॥ राजा

शार्थ १

त्रि

जी २ ६ आये अनाथास्ति त्वयि निवस्तु मिश्रा

म

ततः २ ॥ अद्वा ॥ पुत्रितदा कर्तव्यमायमाश्रया व्यमेतदित्युक्तं ॥ मनसाप्यनुमोदित ॥ संकल्पेन प्रोत्साहितं ॥ स्वामा सं
 प्रतिप्रस्थितः यं मानमिवापन्नः ॥ शांतिः ॥ सरेदेहाधिक ॥ पुनरपितामेव संसारवापु रौमिपतितः स्वामी ॥ अद्वा न
 खलु २ ॥ शांतिः ॥ ततः २ ॥ अद्वा ॥ ततः पार्थवर्तिना तर्कता नो वत्सर्गानुक्रोधावेशानुपायितनयनमालोक्या किहितः स्वा
 मी ॥ स्वामिन्निमेव मेसिर्विषया मिषग्रासगृध्रकिरास्यानी धूर्तवक्त्रे ॥ पुनरपिते धेवनिषमविषया गाहवनिपा
 त्यमानमात्मानं नावबुध्यसे ॥ अनुक्ताः भवसागरतारणा यथा सुचिराद्योगतारिस्त्वया प्रिता ॥ अधुना परिमु
 च्यतामदातुकथमगारनदी विगाहसे ॥ शांतिः ॥ ततः २ ॥ अद्वा ॥ ततस्तद्वचनमाकर्ण्य स्वस्ति विषमविषये म्यइत्यभि
 धायावधीरितामधुमती ॥ शांतिः ॥ साधु २ ॥ अथ क्व प्रस्थिता भवती ॥ अद्वा ॥ आदिष्टा ह स्वामिना ॥ यथाविवेकं
 इष्टुमिच्छामि ॥ तत्कुतो भवतीति तदहं महासन्निधिं प्रस्थिता ॥ शांतिः ॥ अहमपिमहाराजेनोपनिषदेवी प्रतिनपा
 दिष्टा ॥ तद्भवतु स्वस्ति योगं संपदमाय ॥ इति निष्क्रान्ते ॥ प्रवेशकः ॥ ततः प्रविशति पुरुषः विजित्य सहर्षं ॥ अहो मा
 हस्यं देवा विष्णुस्तत्त्वपल्लसादा मया तीर्णः केशमहो मयः परिहृता मीमांसमहत्तमा ॥ शांता मित्रकलत्रबंधु
 मकरग्राहग्रहप्रसायः ॥ ॥ ॥ धौर्बाग्निरपास्तो विघटिता सृष्ट्या लताग्रंथयः पारंती रमयासकल्पमधुना संसा

४२३

२८

परेता ४

विश्व

पापनयनेनोपक्रमः ॥ तत्रैतेषांमध्ये केनाप्यनेवास्मिन्ननुमादितं ॥ अपरेणतु
 प्रसिद्धप्रतेनैवमासाहृदयाधिदेवतेनेव ॥ कुमारिलस्वामिनाप्रोक्तं ॥ देविनेयं कर्मोपयुक्तं पुरुषमुपनयति
 किलकूर्तोरमभोकारं ॥ नवासौ कर्मसंप्रयुज्यते ॥ अथापरेणोक्तं ॥ अथकिंलोकिकायुरुपादीश्वरोना
 माप्योस्ति ॥ ततस्तैर्नविहस्योक्तं ॥ अस्ति ॥ तथाहि ॥ एकः पश्यतिचेष्टितानिजगतामव्यस्तुमोहाधधीरेकः
 कर्मप्रलानिवां प्रतिददात्यन्यस्तुतान्यधिने ॥ एकः कर्मसुशिष्यतेतनुस्मृतांशास्तेवदेवोपरोनिः संगः पुरुषः किं
 यास्तुसकथं कर्तेतिसंभाव्यते ॥ राजा ॥ सहर्ष ॥ साधुकुमारिलस्वामिन्साधुप्रतोसि ॥ आयुष्मान्वाहोतौमुप
 तौसयुजोसखापौसमानवृक्षं परिष्वजाते ॥ एकस्तयोः पिप्पलमतिपक्वमन्यस्त्वनम्रमभिमिच्यकसी
 ति ॥ पुरुषः ॥ तत उपनिषत् ॥ ततोमयाबहुभिः शिष्टैरुपाश्रयमानास्तर्कविद्याउक्त्वल्लोकिताः ॥ काचि
 त्तैर्विशेषजितनपराभ्यायेपरातन्वतीवांस्यह्यज्जातिनिग्रहमपेर्जल्पनितं जमपि ॥ अन्पातुप्र
 हृतैर्विचिंत्यं पुरुषस्योदाहरंतीमिदांतलानांगणनाः परामहदहंकारासर्गक्रमे ॥ पुरुषः ॥ तत

विश्व

३ ततोमीमांसामेवं अग्रस्थिता पुरुषः ततः २ उपनिषत्

२८

नगर ५

उपनिषत् ॥ तथेवाहंतामुपस्थिता ॥ तापि आनुक्त्यामयातदेव कर्मोदाहृतं ॥ यस्माद्विष्णुमुदती
 सादि ॥ ततस्ताभिः सप्रकाशोपहासयुक्तं ॥ आः गजालेपरमाणुभ्यो निश्चमस्यते ॥ निमित्तमीश्वरः
 अन्यपातुसक्रोधं ॥ आः पापेकयमीश्वरमेवविकारिणं हला विनाशधर्मिणमुत्सादयति ॥ ननु
 रप्रधानादिव्योमतिः ॥ पुरुषः ॥ अहो दुर्मतयास्तर्कविद्याएतदपिनजानंति ॥ सर्वप्रयोजनं ज्ञानं च
 दादिवत्कार्यमिति ॥ परमाणुप्रधानोपादानमप्युपेक्षायमिति ॥ आपिज ॥ अंशः शतकशंतरि
 गमेतस्यमेदजालादिवत्कार्यमेवमसयमेतदुदयधंसादियुक्तं जगत् ॥ मुक्तोरूपमिवस्त्रजीवमुज
 गः स्वभावो बोधहरा न ताते प्रभवत्यथास्त्वमप्यतेतसावबोधोदयात् ॥ विकारसंक्रांस्तु ॥ साधुवर्
 विलसितमिव ॥ शांतं ज्योतिः कथमनुदिता नस्तानिप्रकाशं निश्चोस्तौ व्रजति विहति निष्कलं निम्मे
 लंब ॥ शब्दजीवो हलद्वयं नामनुवाहवलीनाप्रादुर्भावो भवतिनामसः कीदृशो वाविकारः ॥ पुन
 र् ॥ साधुप्रणयतिप्रजावतो माभयं विमर्षः ॥ उपनिषदं प्रति ॥ ततः २ उपनिषत् ॥ ततः सर्वमि

प्रेषप्रप्रेष

कारण २

समहपरोत्र
जातशब्दः

विकल्प ४

शंकर

२०
प्रधाविताः २
प्रविष्टाः ३

रविकुंदाभिरुतं ॥ अहो वैश्वविलयेन मुक्तिमेषावदंतीनास्तिकपथं प्रस्थितानि गृह्यतामिति ॥ ससुरं
भुंमां गृहीतुमुद्यताः सवन्तत्रा पुरुषः सः ॥ ततः उपनिषत् ॥ ततो हंस तत्तरतरपरिस्फुट्य दंडकार लय
प्रस्थिता ॥ ततो मंदररो लोपकल्पितस्य मेधुसूराय तनस्य नातिदूरे ॥ बाहो भगवदंलितमणयः श्रेण
यः कंकणानां चूडारलग्न हनिस्तितिदिद्विषितः देशपाशाः ॥ पिनामुक्ता वलिरुपहतं स्तन्यमंगादुकूलं
राजा ॥ ततः २ उपनिषत् ॥ ततो देवाय तेना निर्गम गदापाणिभिः पुरुषे निर्दयं ताड्यमानास्तादिगीतेम
क्रांताः ॥ सर्वे सहर्षसाधुः ॥ राजा ॥ नखलुक्षवती मतिक्रामन्ती भगवान्येभ्यसासीक्षमते ॥ पुरुषः ॥
ततः २ उपनिषत् ॥ सीतामीता प्रममयगलन्नुपुराहं प्रविष्टा ॥ तत्र वल्सयागीतया मां तत्रागतामा
लोक्य ससंभ्रमं मातर्मातरितिपरिरभ्योपवेशितास्मि ॥ विदितवत्तां तथा च तयोक्तं ॥ अंबनाश्रवेद
यितव्यं मनः ॥ ये खलु वामप्रभाणा हस्य यथेष्टमसुरसत्ताः प्रवरिष्यंति तेषामो अवरवशास्ता
उक्तं च ॥ तेन भगवता तातपि हस्य ॥ तानहं द्विषतः क्रूरान्संसारेषु नराधमान् ॥ क्षिपाम्यजस्त्र

ज २

प्रत्यपलि १०

सोपहासं ॥ अहो धूम्राधकारश्यामलितदृशोदुः प्रतलं यतविद्यायाः ॥ ये नैवं तर्कतापहता अघः स्वभावादचलं
वलाच्चलसहो ॥ अंबकसेनिधावितनोति विष्णुसिन्धुरीक्षितोरिता जगन्निमेषेभ्यस्तेयमीक्षितः तस्मात्तमोधा
नामेवेयमनी अरुष्टिः ॥ अयोधप्रभवसंसारकर्मणिः शमयंती यतविद्यानूतमंधतमसंधकारेणापनि
षतिः ॥ यतश्च स्वकावली नानितमो प्रभानि प्रकाशयेद्यो भुवना निस्तपः ॥ तमेव विद्वानतिष्ठत्सुमेति नाया
स्ति पपा मुविमुक्तिहेतुः ॥ पुरुषः ॥ ततः २ उपनिषत् ॥ यतयि यथा पुनर्विष्टयोक्तः ॥ सखित्वसन्निकर्षादुर्वी
स नोपहते रस्मदंतेवासिभिः कर्मसु स्यादरेर्कवितथं ॥ लक्ष्मीदत्तभवती ॥ स्वामिलक्षितदेशगमनायेति
पुरुषः ॥ ततः २ उपनिषत् ॥ ततो हंतामतिक्रम्य प्रस्थिता ॥ पुरुषः ॥ ततः उपनिषत् ॥ ततः कर्मकांडसह
चरीमीमांसामया दृष्टा ॥ विस्मिय कर्मण्यधिकारभां निष्कृयादिसिद्धानुगताप्रमाणैः ॥ अंगो विनित्रैरभि
योजयंती प्रातोपदेशो रतिदेशो गेह्यः ॥ पुरुषः ॥ ततः २ उपनिषत् ॥ ततो हंतामपिनयेवाश्रयं परमभ्यर्थितवती ॥
अथ तथाप्युक्तास्मि ॥ किं कर्मासीति ॥ ततो मया तदेवोक्तं ॥ यस्माद्विद्यमुदेतीत्यादि ॥ पुरुषः ॥ ततः २ उपनि
षत् ॥ ततो मीमांसया अर्चवर्तिनां मुखमवलोक्या मिहितं ॥ अस्मे वास्यालोकांतरकलोपयोग्यपुरु

मश्रुक्तानासुरीक्षेवयोनिषु ॥ पुरुषः ॥ सहर्षं ॥ देवित्वं स्मादात् सातुमिच्छामि ॥ कोपमाश्वरोनामेति ॥
उपनिषत् ॥ कोनामात्मानमजानतः प्रसूतेरंदास्यति ॥ पुरुषः सहर्षं ॥ कथमात्मापरमेश्वरः ॥ उपनिषत्
एवमेतत् ॥ तथाहि ॥ असौ त्वदभ्यो न स नो तमः पुमास्सवान् न देवास्तेरुषो तमापरः ॥ स एव मित्रस्त्वमता
दिमायया द्विधेव विवंसलिले विवस्वतः ॥ पुरुषः ॥ विवेकं प्रति ॥ भगवन्नुक्तमर्थं भगवत्सानसम्पग
वधारयापि ॥ अवधिं न स्पमिन्नस्य जशमरणधर्मिता ॥ मम ब्रवीति देवीयं निसानंदं जिहामतां ॥ नि
वेकः ॥ पदार्थाज्ञानादयं वाक्यार्थानवबोधस्ते ॥ पुरुषः ॥ तत्तबोधाय भगवानुपायं तापयत् ॥ विवेकः ॥
अथ मुच्यते ॥ एषास्मातिविचिंत्यनेति परिताम्यते न सा दुहते तलानां विलये चिदात्मनि परि
ज्ञाते तमर्थे पुनः ॥ अज्ञातत्वमसीति बाधितभ्रवध्वांतं तदा मप्रभं शांतं ज्योतिरनंतं तमं तत्तदितानंदं स
मुद्योतते ॥ पुरुषः ॥ सानंदं श्रुतमर्थं परित्यागयति ॥ ततः प्रविशति निदध्यासनं ॥ आदिष्टमस्मि भगवत्याविष्णुम
त्त्या ॥ यथा निगूढमसुदक्षि प्राप्य मुपनिषत् ॥ विवेकेन सह बोधयितव्येति ॥ त्वया च पुरुषे स्वयमिति विलोक्य ॥

एषा देवी विवेकपुरुषाभ्यामदूरे वर्तते ॥ यावदुपसर्पामि ॥ उपसृत्य उपनिषदं प्रति ॥ जनांति कंदेव्या विष्णुमन्त्र्यास
 मादिष्टं ॥ यथासंक्थं यो नैवैवताम्वंतीति ॥ मया समाधानेन वेदितं ॥ यथा ॥ आप न सत्यामवतीति ॥ तत्र क्रूरसत्ता
 विद्यानामकन्या तदुदरे वर्तते ॥ प्रबोधचंद्रश्च ॥ तत्र विद्यासंकर्षणविध्या मनसि संक्रामयिष्यति ॥ प्रबोधचंद्रश्च
 पुरुषसमर्पय विवेकेन सह महकाशमागमिष्यति ॥ उपनिषत् ॥ यदादिशानि देवीति विवेकमादाय निःक्रा
 ता ॥ ततो निदध्यासनं पुरुषं प्रविशति ॥ पुरुषः ॥ ध्यानं नाटयति ॥ नेपथ्ये ॥ आश्रयं ॥ १ उदामधुतिरामपि
 स्तडिद्विप्रद्योतपतीदिशः ॥ प्रसक्तस्फुटदुलकाक्षिमनसो निर्भिद्यवक्षस्थलं ॥ कन्येयं सहसा समं परिकुरैर्मेहं
 ग्रसंती भजन्तर्धानमुपैति जेष पुरुषं श्रीमान्प्रबोधोदयः ॥ ततः प्रविशति प्रबोधचंद्रोदयः ॥ विंश्यासं किमपो
 हितं किमुदितं किं वा समुत्सारितं ॥ अश्रुतं किं नु विलापितं नु किमिदं किंचिन्न वा किंचन ॥ यस्मिन्नेषुदिते वि
 तर्कपदवी नैवं समा रोहति ॥ त्रैलोक्यं सहजप्रकाशदलितं सोऽहं प्रबोधोदयः ॥ परिक्रम्य ॥ एष पुरुषः ॥
 यावदुपसर्पामि ॥ उपसृत्य पागवन्प्रबोधचंद्रो भिवादयते ॥ पुरुषः ॥ साल्लादं ॥ एहि वत्स संपरिषजस्य
 मां ॥ प्रबोधचंद्रस्तथा करोति ॥ पुरुषः ॥ आलिंग्य सानंदं ॥ अहो विघटिततिमिरपटलं सुप्रकातं जातं ॥

३२

तथाहि॥ मोहो धकारमवधूय विकल्पनिद्रामुमथ कोप्यत निबोधतु वाररस्मि ॥ अद्वा विनेक प्रतिशां
 तियमादियेन विश्वात्मकं स्फुरति विष्णुरहमरकः ॥ सर्वथा रूत दूसा स्मिन्नो गनसा विष्णुभक्तेः प्रसादात्
 सोहमिदानीं ॥ संगंन केनोचिदुपेसकमप्यप्यद्वनूगच्छाम्यतर्कितफला विदिशो दिशंवा ॥ शांतो व्यपेतभ
 यशोककषायमोहः स्वापंगहो मुनिरहं सवितास्मि सद्यः ॥ प्रविश्या विष्णुभक्तिः ॥ सहर्षं ॥ उपसृत्य ॥
 विरेणुखल्वस्माकं परिपूर्णमनोरथायेन प्रशांताराति सगवतमवलोकयामि ॥ पुरुषः ॥ देवाः प्रसादाकिं
 नाम दुष्करमिति पादयोः पतति ॥ विष्णुभक्तिः ॥ पुरुषमुस्थापयंती ॥ उत्तिष्ठ वत्स किं ते स्तुतयः प्रियमुपकरो
 मि ॥ पुरुषः ॥ सगवतिष्ठतः परं किं प्रियमन्येति ॥ यतः ॥ प्रशांतारातिमगमद्विनेकः ॥ दूतदूयतां ॥
 नीरजे क्लेशमानंदे पदे जाह्ननिर्वैशितः ॥ तथाप्येतदस्तु ॥ पर्जन्योस्मि न जागति महती दृष्टिमिच्छां विध
 तां राजानः ॥ ह्मांगलितनिविधोपद्रवामुपालयंतु ॥ ततोन्मेषोपहततमसस्तत्प्रसादान्माहंतः संसारा
 ध्विं विषयममतांतकपंकंतरंतु ॥ ॥ इति सर्वे निष्क्रान्ता ॥ इति श्रीकृष्णमिप्रविरचिते प्रबोधचंद्रोदयामिधाने कटक
 वृक्षोक्तः ॥ शुभं भवतु ॥ ५१ ॥

कोत्रि ३

३२

✓
~~१२१~~
~~१६~~

१२१
१६

॥ प्रबोधचंद्रोयनामनाटकमिरं ॥ हस्माद्यतुभ्यंतमः ॥

पृ ४०